

ALPINE PRO

MEG CABOTOVÁ
Jak začíná
láska

2

2013
ročník 65

čtenář

M Ě S Í Č N Í K P R O K N I H O V N Y

Foto: Jíří Durdík

9 770011 232004 02

Cena 40 Kč

43 ..... **TÉMA: Půjčování e-knih z hlediska autorského práva**
 ♣ Věra Jurmanová Volemanová

49 ..... **ROZHOVOR s Mgr. Ivo Karešem a Ing. Jiřím Mikou**
Je toho hodně, co mají naše knihovny společné
 ♣ Lenka Šimková, Olga Vašková

54 ..... **ZE ČTENÁŘOVA DENÍKU**
Kniha mi přiblížila postavu našeho předchůdce
 ♣ Robin Tesárek

55 ..... **JAK NA TO**
Informační vzdělávání – 3 ♣ Lenka Navrátilová

58 ..... **Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) – základní informace, využívání databáze a způsoby vyhledávání**
 ♣ Jaroslava Havlová

61 ..... **Z TAJEMSTVÍ KNIHOVNY NÁRODNÍHO MUZEA**
 ♣ Veronika Botová

62 ..... **JAK NA TO**
Marketing v knihovnách aneb Umíme dát o sobě vědět? – 1 ♣ Libuše Foberová

66 ..... **PRÁVNÍ PORADNA**
Vztahuje se povinný výtisk i na neprodejné publikace? ♣ Jiří Klusoň

68 ..... **Konference kniha v(e) 21. století – historický exkurz**
 ♣ Milada Písková

69 ..... **ROZHOVOR s Einarem Márem Guðmundssonem**
„Nemusíte si vymýšlet romány – stačí říct pravdu a nikdo vám nebude věřit...“ ♣ Martina Kašparová

72 ..... **RETRO OKÉNKO ČTENÁŘE**

73 ..... **Z KNIHOVEN**

74 ..... **LITERÁRNÍ VÝROČÍ na březen**

76 ..... **Z DOMOVA**

78 ..... **SYLVA ŠIMSOVÁ ODPOVÍDÁ Z ANGLIE**

79 ..... **ZE SVĚTA**

80 ..... **NOVINKY Z FONDU KNIHOVNY KNIHOVNICKÉ LITERATURY NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR**

1 ROZHOVOR s E. M. Guðmundssonem (str. 69)

2 Den pro dětskou knihu (str. 73)

3 ROZHOVOR s Mgr. Ivo Karešem a Ing. Jiřím Mikou (str. 49)

Středočeský kraj

Vydává:

Středočeská vědecká knihovna v Kladně,
 příspěvková organizace Středočeského kraje,
 ul. Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485
 ISSN 0011-2321 (Print) ISSN 1805-4064 (Online)

Šéfredaktorka: Mgr. Lenka Šimková

Redaktorka: Olga Vašková

Grafická úprava a sazba: Kateřina Bobková

Sídlo redakce (příjem inzerce a objednávky na předplatné):

Středočeská vědecká knihovna v Kladně,
 příspěvková organizace, Gen. Klapálka 1641, 272 01 Kladno
 Tel.: 312 813 154 (Lenka Šimková)
 Tel.: 312 813 138 (Olga Vašková)
 e-mail: ctenar@svkkl.cz; ctenar.vaskova@svkkl.cz;
 redakcetenare@centrum.cz

Redakční rada:

Ing. Jiří Mika (předseda), PhDr. Ladislav Kurka,
 Mgr. Petra Miturová, PhDr. Vít Richter,
 Mgr. Renáta Salátová, PhDr. Vladimíra Švorcová

Tisk: T. A. Print, s. r. o., Opatovická 18, 110 00 Praha 1

Distribuce:

Rozesílání časopisu zajišťuje A.L.L. production, spol. s r. o.,
 F. V. Veselého 2635/15, 193 00 Praha 9 – Horní Počernice,
 tel.: 234 092 811 (Petra Vojtová),
 e-mail: petra.vojtova@predplatne.cz

Rozšiřují též společnosti holdingu PNS a. s.

– drobný prodej; MONITOR CZ, s. r. o.; SUWECO CZ s. r. o.;
 B. Welemínová – PERIODIKA.

Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím
 poštovní přepravy Praha čj. 1371/1994 ze dne 20. 6. 1994
 Podávání novinových zásilek bylo povoleno Českou poštou
 s. p. OZSeč Ústí nad Labem dne 21. 1. 1998. j. zn. P-327/98
 Cena jednoho čísla 40 Kč, roční předplatné 460 Kč
 (dvojčíslo 60 Kč)

Předplatné pro Slovensko: Heršlová Dana, L. K. Permanent spol. s r. o., pošt. schránka 4, 384 14 Bratislava 34,
 tel.: 00421-02 49 111 203, fax: 00421-02 49 111 209,
 e-mail: herslova@lkpermanent.sk

Cena jednoho čísla 1,992 €, roční předplatné 22,572 €
 (dvojčíslo 2,656 €)

Časopis vychází s podporou dotace z programu MK ČR
 Knihovna 21. století. Vydavatel si vyhrazuje právo
 zveřejnit publikované materiály i na internetu.

Číslo odevzdáno k tisku 7. 2. 2013.

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

FROM THE CONTENTS

♣ **THEME: E-book loans from the copyright standpoint**

Věra Jurmanová Volemanová |43

♣ **INTERVIEW with South Bohemian Research Library Director Mgr. Ivo Kareš and Central Bohemian Research Library Director Jiří Mika: Our libraries have a lot in common**

Lenka Šimková, Olga Vašková |49

♣ **READER'S DIARY: This book helped me get to know our predecessor Robin Tesárek** |54

♣ **HOW TO: Information education – 3** *Lenka Navrátilová* |55

♣ **Czech librarianship and information science terminology database (TDKIV) – basic information, database usage and search methods** *Jaroslava Havlová* |58

♣ **NATIONAL MUSEUM LIBRARY SECRETS: Uncensored treasures from the depositories** *Veronika Botová* |61

♣ **HOW TO: Marketing in libraries, or: Are we able to let them know about us? – 1** *Libuše Foberová* |62

♣ **LEGAL ADVICE: Obligatory supply and legal deposits of non-periodical publications distributed free of charge** *Jiří Klusoň* |66

♣ **Books in the 21st Century Conference – historical excursion** *Milada Písková* |68

♣ **INTERVIEW with Icelandic writer Einar Már Guðmundsson: You needn't think novels up – just tell the truth and no one will believe you** *Martina Kašparová* |69

♣ **RETRO SLOT** |72

♣ **FROM THE LIBRARIES** |73

♣ **Regular features**

AUS DEM INHALT

♣ **THEMA: Buchausleihen in Bezug auf das Urheberrecht** *Věra Jurmanová Volemanová* |43

♣ **GESPRÄCH mit Ivo Kareš M. A., dem Direktor der Südböhmischen Wissenschaftlichen Bibliothek und mit Jiří Mika, Ing., dem Direktor der Mittelböhmischen Wissenschaftlichen Bibliothek: Unsere Bibliotheken haben so viel gemeinsam** *Lenka Šimková, Olga Vašková* |49

♣ **AUS DEM LESERTAGESBUCH: ein Buch, dass mir den Charakter unseres Vorfahrens nahe brachte** *Robin Tesárek* |54

♣ **WIE DARAUf: Auskunft über Ausbildung – 3** *Lenka Navrátilová* |55

♣ **Tschechische Terminologie-Datenbank der Bibliotheks- und Informationswissenschaften (TDKIV) – Grundinformationen, Datenbanknutzung und Suchmethoden** *Jaroslava Havlová* |58

♣ **AUS DEM GEHEIMNIS DER NATIONALMUSEUMSBIBLIOTHEK: Schätze aus den Depositen ohne Zensur** *Veronika Botová* |61

♣ **WIE DARAUf: Marketing in Bibliotheken oder können wir uns bekannt geben? – 1** *Libuše Foberová* |62

♣ **RECHTLICHE HINWEISE: Pflichtangebot und die, nicht periodische und kostenlos verteilte Publikation und ihr Pflichtexemplare** *Jiří Klusoň* |66

♣ **Konferenz: Buch im 21. Jahrhundert – historischer Exkurs** *Milada Písková* |68

♣ **GESPRÄCH mit Einar Már Guðmundsson, dem isländischen Schriftsteller: Es ist nicht nötig Romane auszudenken, man kann nur die Wahrheit sagen und niemand glaubt sie...** *Martina Kašparová* |69

♣ **RETRORUBRIK** |72

♣ **AUS DEN BIBLIOTHEKEN** |73

♣ **Ständige Spalten**

Vážené čtenářky, vážení čtenáři, probírám se stránkami připravovaného únorového čísla *Čtenáře* s úmyslem vybrat příspěvky, na které bych vás chtěla zvláště upozornit. Zjišťuji, že to vzhledem k množství a různorodosti materiálů, není vůbec jednoduché...

Už téma věnované *půjčování elektronických knih z hlediska autorského práva* je víc než zajímavé, a to i proto, že objasňuje základní rozdíly mezi půjčováním tradičních tištěných knih a knih elektronických. Podotýkám, že autorka článku vychází ze stávajícího autorského zákona, jehož novela, jak známo, právě prochází mezirezortním připomínkovým řízením.

Mimochodem, věděli jste, že první plnohodnotný autorský zákon vznikl už v roce 1709 v Anglii? Byl známý jako zákon královny Anny a jeho podmínkou byla registrace díla. Vycházel totiž vstřícně cenzurnímu hledisku.

Podají se knihovnám včas zachytit nové trendy v poskytování služeb, oslovit širší veřejnost a přesvědčit ji o vlastní nezastupitelné roli? Nebo se knihovny stanou pouhými relikty minulosti? I tímto směrem se ubíraly myšlenky našich „zpvídaných“ – řečitelů dvou krajských knihoven, kteří před nedávnem nastoupili do svých funkcí. Jejich představy o směřování „svých“ knihoven, ale také jisté pochybnosti s tím spojené, jsou z mého pohledu v mnohém inspirující.

Islandská literatura je pro většinu z nás asi velkou neznámou. Alespoň částečně můžeme do tamějšího literárního dění nahlédnout prostřednictvím rozhovoru s předním islandským autorem, který v loňském roce v rámci festivalu severské kultury navštívil Prahu. Bohužel do češtiny je zatím přeložen pouze jeho jeden titul.

Na závěr bych vás ráda upozornila na novou rubriku v tomto čísle. Nazvali jsme ji *Ze čtenářova deníku* a při životě bychom ji chtěli udržovat i s vaší pomocí. Čtete knihu, která vás mimořádně oslovila, myslíte na ni kudy chodíte a ještě několik dní po jejím přečtení nemůžete sáhnout po další? Proč se tedy s takovým zážitkem nepodělit s ostatními? Tak odvahy přátelé, čekáme na vaše čtenářské zážitky.

Nad stránkami druhého letošního *Čtenáře* a v očekávání jara se na vás těší

Olga Kašková

V letošním roce vyhledáváme SKIP ČR opět tradiční březnové akce na podporu čtenářství a knihoven.

● Březen – měsíc čtenářů (1.–31. 3.)

V centru zájmu této aktivity je čtenář a čtení, tedy ne kniha (předmět) ani knihovna (instituce), ale každý čtenář (knihy, časopisu, e-zdrojů; aktivní uživatel knihovny i ten, který v knihovně nikdy nebyl a třeba zatím ani být nechce). Knihovny zavádějí nové služby, lákají čtenáře, propojují organizace a instituce zabývající se četbou a čtenářstvím ke společné mediální kampani. Dávají o sobě vědět: ano, čteme a je nás stále hodně!

● Týden čtení (4.–10. 3.)

V tomto týdnu si čtou různé věkové i další skupiny obyvatel navzájem, mohou probíhat soutěže v rychlém čtení, kritické čtení (kurzy, ukázky), ukázky digitalizovaných knih, čtení v cizích jazycích, non-stop čtení, čtení na netradičních místech (na střeše, na věži, v jeskyni, na stromě, ve vlaku, v tramvaji) a v netradiční hodinu (o půlnoci na náměstí). Letos jsou doporučováni tyto autoři: Franz Kafka (130. výročí), Jaroslav Hašek (130. výročí), Josef Kajetán Tyl (205. výročí), Adolf Heyduk (90. výročí), Jaroslav Vrchlický (160. výročí), Ota Pavel (40. výročí), Vilém Mrštík (150. výročí), Charles Perrault (310. výročí), Karel Klosterman (90. výročí), John Donald Rebel Tolien (40. výročí), Albert Camus (100. výročí), Helena Zmatlíková (90. výročí) a další.

● **Maraton čtení** se v letošním roce přesouvá na měsíc říjen.

Aktuální informace o dalších doprovodných akcích jsou na stránkách <http://www.skipcr.cz/akce-a-projekty/akce-skip/>.

NEUŠLO NÁM

● Ke dni **28. 3. 2013 končí Projekt internetizace knihoven**, na jehož základě byly zapojeným knihovnám hrazeny poplatky za připojení k internetu. To bude již plně v kompetenci provozovatelů knihoven a Ministerstvo kultury se na realizaci a financování této činnosti nebude dále podílet. Zároveň se objevila výzva Občanského sdružení Internet pro všechny, které bezplatné připojení k internetu knihovnám nabízí. Zájemci naleznou informace na stránkách <http://www.internetprovsechny.cz/internet-do-knihoven-je-mrtev-at-zije-internet-pro-knihovny/>.

Půjčování e-knih z hlediska autorského práva

Oborné veřejnosti byl v nedávných dnech představen návrh dlouho očekávané novely autorského zákona, která zároveň v této době prochází mezirezortním připomínkovým řízením. V případě úspěšného legislativního procesu se její platnost očekává v lednu roku 2014. Změnám, které novela přinese do sféry knihoven, se budeme ve Čtenáři věnovat v některém z dalších čísel. Jednou z oblastí, která knihovnický stávkou stále zajímá nejvíce, je možnost nakládání (zejména formou výpůjčky) s elektronickými knihami. Následující text se na základě stávajícího platného autorského zákona věnuje rozdílu mezi půjčováním tradičních a elektronických knih z hlediska českého autorského práva. Připravovaná novela otevírá knihovnám nové možnosti existence v digitálním světě v několika oblastech, které jsou v tomto článku zmíněny. Je nutné si ale uvědomit, že v kontextu evropského právního a společenského prostředí nelze získat nebo prosadit zákonnou licenci na volné šíření elektronických dokumentů, například tedy půjčování e-knih. Cesta, kterou autorka naznačuje v druhé části příspěvku, proto bude i do budoucna součástí hledání nové rovnováhy mezi zainteresovanými hráči na tomto poli.

OBECNÝ PRINCIP A ZÁSADY AUTORSKÉHO PRÁVA

Autorské právo jako systém je postaveno na principu, že práva k dílu náležejí autorovi a (po)užití díla je podmíněno jeho souhlasem. Autorský zákon (ze kterého pocházejí všechny dále uváděné výklady a citace, není-li uvedeno jinak) ale zároveň stanovuje, že za definovaných okolností (výjimka) je možno užití díla i bez souhlasu autora, a to proto, že takové užití se za něj z hlediska autorského zákona vůbec nepovažuje nebo proto, že ve vymezených okolnostech jsou zákonem omezena autorova práva (a tím de facto nahrazen souhlas s užitím).

Pokud se jedná o druhý případ (nahrazení souhlasu autora), pak zákon také určuje, zda autorovi náleží za definovaný způsob užití díla náhradní odměna, či nikoli.

Pro výjimky z práva autora k jeho dílu stanovuje zákon obecná pravidla, v jejichž kontextu mají být chápány a vykládány. Tato pravidla jsou formulována v § 29 a jejich obsahem je zejména tzv. *tříkrokový test*. Vyjadřuje, že výjimky z práva autora k jeho dílu mají být uplatňovány jen:

- ve zvláštních, zákonem uváděných případech;
- tehdy, když užití díla konané na základě výjimky není v rozporu s běžným způsobem jeho užití;
- tehdy, když užitím díla konaným na základě výjimky není nepřiměřeně zasahováno do oprávněných zájmů autora.

Paragraf 29 také stanovuje, že všechna omezení a výjimky z práva autora k jeho dílu se vztahují pouze na zveřejněná díla. Nutno ještě dodat, že výše zmiňovaná práva se dělí na právo osobnostní a právo majetkové.

Právo majetkové znamená kontrolu nad užitím díla konaným jakoukoli jinou osobou než autorem (vyjma zmiňovaných zákonných omezení práv autora). Příklady užití (nikoli úplný výčet)

jsou uvedeny v § 12 a následujících paragrafech. Majetková autorská práva bývají konkrétně komerčně využitelná. Právo majetkové trvá po dobu života autora a následně 70 let po jeho smrti – je předmětem dědictví.

Vše, co je **výše a následně uvedené**, se tedy obecně **týká děl**, vůči kterým ještě **neuplynula lhůta trvání majetkových autorských práv**. Díla, vůči kterým už tato **lhůta uplynula**, jsou tzv. **díly volnými**. U těch je nutné respektovat osobnostní práva, nicméně právy majetkovými už není nezbytně se zabývat – pozbyla platnost.

V praxi se však často setkáváme s **konkrétními provedeními**, jejichž součástí bývá **nejen „hlavní“ dílo**, ale třeba i ilustrace nebo doslov, tzn. **díla další**, u kterých musíme dobu trvání autorských práv taktéž zohledňovat.

PŮJČOVÁNÍ TRADIČNÍCH TIŠTĚNÝCH KNIH

Půjčování patří mezi způsoby užití díla a jak již bylo výše uvedeno, jakékoli užití díla podléhá souhlasu autora nebo jiného držitele autorských práv (majetkových), ledaže by v autorském zákoně byla obsažena zákonná licence. Tu najdeme v § 37 odst. 2 a knihovny, archivy, muzea, galerie, školy (včetně vysokých) a případně jiná nevýdělečná vzdělávací zařízení jejím prostřednictvím získávají oprávnění k půjčování, tj. poskytování **hmotného!** originálu nebo rozmnoženiny díla k **dočasné osobní potřebě**, a to za předpokladu, že **nebude dosaženo** (třeba i nepřímého) **hospodářského/obchodního prospěchu**.

Výše uvedená licence je bezúplatná jen při prezenčním půjčování; v případě absenčního už bohužel nikoli. Za každou absenční výpůjčku zaplatí stát 0,50 Kč. Poplatek se odvádí z výpůjček ve většině knihoven.

Nutno ještě dodat, že zákonná licence k půjčování tištěných knih se vztahuje pouze na vydaná díla, což může knihovně v některých případech způsobit komplikace.

ELEKTRONICKÉ PŮJČOVÁNÍ

Elektronické (absenční) půjčování můžeme **teoreticky** uskutečňovat trojím způsobem:

1. půjčovat hardwarové čtečky i s obsahem, tj. koupit např. Kindle 4, stáhnout do něj elektronické kopie knih a půjčovat toto jako celek;
2. stahovat uživatelům elektronické kopie knih do jejich hardwarových čteček v budově knihovny;
3. umožnit uživatelům stahovat si do svých hardwarových čteček elektronické kopie knih z portálu knihovny.

Podívejme se nyní, co bychom při výše uvedených variantách nakládání s dílem podle autorského zákona učinili. Chceme elektronické knihy půjčovat – to je jeden způsob užití díla. Před tím, než ho půjčíme, ale musíme vytvořit rozmnoženinu – kopii.

Můžeme prověřit ne/možnost aplikace zákonné licence pro půjčování tradičních knih na půjčování knih elektronických (a následně to i učiníme). Nejprve však musíme přezkoumat, zda máme oprávnění knihu rozmnožit, abychom získali elektronickou rozmnoženinu nebo případně další elektronickou rozmnoženinu.

[Čtenář nezajímající se o podrobnosti, nechť přeskočí na konec následující podkapitoly.]

Prověření možnosti vytvořit rozmnoženinu pro účely elektronického půjčování

Paragraf 30 umožňuje vytvářet rozmnoženiny díla (včetně elektronických), nicméně nese omezení pouze na osobní potřebu fyzické osoby.

Paragraf 30a umožňuje vytvářet rozmnoženiny díla i právníckým osobám, ale pouze v tištěné podobě a navíc výhradně pro jejich vnitřní potřebu (tzn. nešířit komukoli dalšímu).

Ustanovení paragrafů 31–34 a 36 (citace, propagace výstavy uměleckých děl, užití díla na veřejném prostranství, úřední a zpravodajská licence a omezení autorského práva k dílu soubornému) nelze pro sledovaný účel použít.

Paragraf 35 by nám v odst. 3 jistou nadějí dával, ale vztahuje se výhradně na tzv. školní díla a licence je omezena jen na vnitřní potřebu školy (tj. nikoli veřejnost).

Paragraf 37 obsahuje v odst. 1 písm. a) oprávnění knihovny, archivu, muzea, galerie, (vysoké) školy atp. vytvářet rozmnoženiny, ale pouze pro archivní a konzervační potřeby. I zde je tedy zpřístupňování dalším osobám zapovězeno.

Paragraf 37 odst. 1 písm. b) se vztahuje na rozmnoženiny, kterými jsou nahrazeny původní výtisky, jež byly zničeny nebo poškozeny a nejsou již dostupné na trhu k zakoupení.

Paragraf 37 odst. 1 písm. c) umožňuje výše uvedeným institucím vytvořit rozmnoženinu díla a dokonce ji i dále zpřístupňovat, ale jen omezeným způsobem – na technických zařízeních v budově instituce k soukromému studiu nebo výzkumu jednotlivých uživatelů a pod podmínkou, že nebude uživateli umožněno získat svou vlastní rozmnoženinu, vyjma tištěné.

Další podmínkou této licence je ta, že dílo musí být součástí knihovního fondu (nelze takto zpřístupňovat dílo, které před tím nebylo koupeno, předplatným, darem, výměnou či jinak získáno) a zároveň se musí jednat o dílo, ke kterému knihovnu (či jinou vyjmenovanou instituci) neváží nějaká licenční omezení vylučující tento způsob zpřístupnění.

V praxi pak může knihovna naskenovat knihu ze svého fondu a poskytnout ji uživateli (uživateli) ke čtení prostřednictvím počítače v budově knihovny. Nejkomplikovanějším však bývá technické řešení, které musí čtenáři zabránit v opatření si elektronické kopie (rozmnoženiny).

Toto řešení je však možná kompromisem pro ty knihovny, které se nebudou z různých důvodů chtít pouštět do z počátku jistě komplikovaného řešení elektronického absenčního půjčování.

Ustanovení § 37 odst. 1 písm. d), odst. 2 a 3 určitě nelze pro účely vytvoření rozmnoženiny díla využít (jedná se o licence k půjčování a jejich upřesnění).

Paragraf 37 odst. 4 opravňuje k využití obálek knih a případně obsahů (přehledů kapitol) ve veřejném knihovním katalogu. Jedná se zde tedy o rozmnoženiny, nicméně úzce vymezených částí výtisku. (Paragraf 37 odst. 5 je pak již pouze dodatkem k § 37 odst. 2.)

Paragraf 38 nese název *Licence pro zdravotně postižené*. Obsahuje v odst. 1 to, po čem pátráme, tj. licenci k vytváření rozmnoženin děl a následně k jejich dalšímu zpřístupňování (včetně nehmotné – elektronické podoby), ale jak již z názvu ustanovení vyplývá, výhradně pro potřeby zdravotně postižených osob. Na veřejnost obecně licenci vztáhnout nelze.

Ani zbývající zákonné licence, § 38a (*Licence pro dočasné rozmnoženiny*), § 38b (*Licence pro fotografickou podobiznu*), § 38c (*Nepodstatné vedlejší užití díla*), § 38d (*Licence k dílům užitého umění a dílům architektonickým*), § 38e (*Licence pro sociální zařízení*) a § 39 (*Užití originálu nebo rozmnoženiny díla výtvarného, fotografie nebo díla vyjádřeného postupem podobným fotografií jeho vystavením*) nenesou (jak už z názvu některých z nich vyplývá) v sobě to oprávnění, které bychom pro první krok k elektronickému půjčování (tj. vytvoření rozmnoženiny) potřebovali.

Z výše uvedeného je zřejmé, že za některých okolností je knihovna k vytvoření rozmnoženiny oprávněna, je však omezen způsob dalšího nakládání s ní. Popřípadě autorský zákon obsahuje licenci k vytvoření i dalšímu využití rozmnoženiny, ovšem výhradně pro omezený okruh osob; nikoli pro veřejnost obecně.

Ale i kdybychom měli oprávnění (licenci) k vytvoření rozmnoženiny díla, mohli bychom na elektronické knihy vztáhnout licenci k půjčování děl (§ 37 odst. 2)?

Podrobme nyní varianty popsané na začátku odstavce o *elektronickém půjčování* podmínkám uvedeným v § 16 (definice půjčování), § 37 odst. 2 (licence k půjčování) a § 29 (tzv. tříkrokový test).

		Ad 1. (půjčovatel hardware čtečky i s obsahem, tj. koupit např. Kindle 4 ¹ , stáhnout do něj elektronické kopie knih a půjčovat toto jako celek)	Ad 2. (stahovat uživateli v budově knihovny elektronické kopie knih do jejich hardwarových čteček)	Ad 3. (umožnit uživateli stahovat si do svých hardwarových čteček elektronické kopie knih z portálu knihovny)
[§ 16 – definice půjčování]	hmotný originál nebo rozmnoženina	ne ²	ne	ne
	absence dosažení hospodářského nebo obchodního prospěchu	ano	ano	ano
	k dispozici na dobu určitou	ano	? (Ize v knihovně při kopírování souboru zajistit?)	ano (Ize softwarově ošetřit)
[§ 37 odst. 2 – licence k půjčování v knihovnách a dalších jmenovaných institucích]	dílo vydané	ano ³	ano ⁴	ano ⁵
	úhrada odměny za každou absenční výpůjčku => bylo by nutno připočítávat do počtu absenčních výpůjček	Ize	Ize	Ize
[§ 29 – tříkrokový test]	zvláštní případ stanovený zákonem	ne	ne	ne
	rozpor s běžným způsobem užití díla	ne	ano	ano
	nepřiměřené dotčení oprávněných zájmů autora	?	ano	ano

Z výše uvedeného vyplývá, že žádná z variant by bohužel nevyhověla požadavkům § 16 (definice půjčování). Paragraf 37 odst. 2 (licence k půjčování v knihovnách a dalších vyjmenovaných neziskových institucích) by ani jednou z variant sice porušen nebyl, nicméně krom výše zmíněného § 16 narážíme také při konfrontaci s § 29 (tříkrokový test).

Závěr této podkapitoly je tedy takový, že **český autorský zákon neobsahuje zákonnou licenci k elektronickému půjčování a je nezbytné o souhlas s takovýmto způsobem užití** (de facto v optimální variantě [stahování on-line] sdělováním díla veřejnosti podle § 18) **žádat držitele autorských práv majetkových k příslušným dílům, příp. jejich zástupce.**

SJEDNÁNÍ LICENČNÍ SMLOUVY O ELEKTRONICKÉM PŮJČOVÁNÍ

V samotném závěru předchozí „podkapitoly“ jsem uvedla, že v případě elektronického půjčování se vlastně nejedná o půjčování, nýbrž o sdělování díla veřejnosti podle § 18 autorského zákona, byť výraz „půjčování“ můžeme pro naše potřeby i nadále používat. Terminologie v právu obecně je však pro neprávnický ošidná věc a dále bude uvedeno, na co si dát při uzavírání licenční smlouvy pozor.

Nejprve, kdo s námi (resp. knihovnou) může licenční smlouvu, která by nás opravňovala k elektronickému půjčování, uzavřít? Mohl by to být samozřejmě autor nebo autoři, popř. dědicové jejich autorských majetkových práv. Zde budeme ostražití, zda získáváme licenci ode všech osob, které mají vůči dílu nějaká práva. V případě konkrétního vyjádření (např. vydání knihy) bychom neměli krom autora hlavního textu zapomenout na ilustrátory, překladatele, autory doslovu apod.

ODKAZY:

- 1) <http://cticky-elektronicky-knih.heureka.cz/amazon-kindle-4-wifi/>.
- 2) Byť by se mohlo zdát, že tato varianta podmínky hmotné rozmnoženiny splňuje, nejedná se bohužel o originální podobu hmotné rozmnoženiny, pro kterou držitel autorských práv udělil souhlas s rozšiřováním.
- 3) Veřejná knihovna by teoreticky neměla mít ve fondu a půjčovat dílo nevydané (s výjimkou vysokoškolských kvalifikačních prací).
- 4) Tatáž poznámka.
- 5) Tatáž poznámka.

Jestliže výše uvedení již nežijí, drží jejich autorská práva majetková potomci, případně stát. U nežijících autorů je situace o to složitější, že musíme zjišťovat počet všech dědiců, kontakt na ně a o licenci žádat každého z nich. Může jít doslova o detektivní práci. Takovýto postup není v možnostech většiny knihoven běžně aplikovatelný.

Nabízí se požádání o licenci příslušného kolektivního správce autorských práv. Uzavření smlouvy s ním zahrnující větší počet autorských děl by bylo velkým usnadněním. Bohužel však kolektivní správci nejsou zákonem oprávněni uzavírat hromadné licenční smlouvy, pokud jde o sdělování díla veřejnosti.

Třetí a nejnadhlednější variantou je obrátit se s návrhem na uzavření licenční smlouvy o elektronickém půjčování (sdělování díla veřejnosti) na nakladatele. Nakladatelé sami uzavírají s autory licenční smlouvy a mohou prostřednictvím nich dočasně získat možnost sdělovat díla veřejnosti a/nebo udělovat k tomuto způsobu užití díla podlicence, příp. mohou mít oprávnění zařadit díla autorů do vytvářené databáze a dále pak k ní poskytovat licenci. První a druhý způsob se mohou lišit v tom, že v prvním můžeme získat licenci ke konkrétnímu vybranému dílu (příp. dílům), zatímco druhý způsob (databáze) bude tendovat k licencování celých balíčků děl.

Ať už tak či onak, cesta v současnosti, zdá se, vede přes nakladatele.

Nyní se podíváme na to, co by si měl nabyvatel licence (tj. ten, kdo licenci oprávnění získá) „pohlídat“. Prvně by to mělo být (v návaznosti na výše uvedené) prohlášení ze strany poskytovatele, že je oprávněn licenci pro daný způsob užití díla, časový a územní rozsah poskytnout.

Dále by mělo být součástí licenční smlouvy následující:

- způsob užití díla (pro naše účely rozmnožování a sdělování díla veřejnosti, nejlépe ještě s podrobnějším popisem, jak se bude elektronické půjčování odehrávat),
- časový rozsah (na jak dlouhou dobu je licence poskytována),
- územní rozsah (lokálně/celosvětově),
- množství (např. počet výpůjček každého díla),
- výše odměny, za jakou je licence poskytována (cena).

V případě *způsobu užití díla* doporučuji pro účely uzavírání jakýchkoli licenčních smluv nastudovat § 12 a následující paragrafy autorského zákona. Jak již bylo výše naznačeno, hovorová a právnická čeština jsou významem výrazů odlišné a volba odpovídajícího způsobu užití díla je tou nejdůležitější částí licenční smlouvy. Doporučuji ve smlouvě ošetřit i případné užití digital rights management (DRM).

Dále je vhodné žádat, aby ve smlouvě bylo uvedeno, že nabyvatel (knihovna) není povinen licenci využít. Autorský zákon (§ 46 odst. 3) totiž stanovuje, že pokud není ve smlouvě uvedeno jinak, nabyvatel je povinen licenci využít a pokud ji nevyužívá, mohou pro něj z toho plynout velmi nepříjemné důsledky (viz § 53 – Odstoupení od smlouvy pro nečinnost nabyvatele). I když je pravda, že toto ustanovení bylo pravděpodobně zamýšleno pro jiné typy licenčních smluv – takové, z jejichž aktivního užívání nabyvatelem plynou poskytovateli (další) příjmy.

A ještě jedna poznámka – pokud bude ve smlouvě uvedeno, že licence je nevýhradní, znamená to, že pro stejný způsob užití díla (děl) může poskytovatel licence uzavřít smlouvu i s někým dalším.

Licencování softwaru jako prostředku pro zpřístupnění e-knih

Doposud jsme se zabývali autorskopravními aspekty zpřístupňování a užívání autorských děl, která jsou sama o sobě předmětem elektronického půjčování. Je tu však ale ještě jedno dílo, na které se vztahují autorská práva a v souvislosti s nímž se objevují otázky, zda i pro ně musí mít knihovna licenci. Je jím software, který slouží jako nástroj či prostředek, s jehož pomocí se k elektronickému obsahu dostáváme.

Paragraf 66 odst. 3 autorského zákona obsahuje omezení práv autora počítačového programu, které zní: „*Za pronájem či půjčování podle tohoto zákona se nepovažuje pronájem nebo půjčování rozmnoženiny počítačového programu, kde samotný program není podstatným předmětem pronájmu nebo půjčování.*“

Kdy se knihovny při elektronickém půjčování se softwarem setkávají? Když půjčují hardwarové čtečky a když umožní (na základě licence) uživatelům přístup k elektronickým dokumentům – e-knihám.

V případě hardwarových čteček by se situace mohla zkomplikovat, pokud jsou půjčovány prázdné, protože pak nejde o půjčování podle autorského zákona (není půjčováno autorské dílo), nýbrž o výpůjčku na základě občanského zákoníku, konkrétně § 659. Nicméně Telec a Tůma v komentáři k autorskému zákonu k příslušnému ustanovení mj. uvádějí: „Vedle toho je z rozsahu autorského práva vyloučen pronájem či půjčování počítačových programů, pokud jsou obsaženy v paměťových komponentech hmotných výrobků (tj. např. mobilní telefony, audio či video přehrávače či jiné výrobky spotřební elektroniky, automobily apod.).“ Komentář říká vše; dále, myslím, není třeba se problémem pro potřeby knihoven zabývat.

Pokud se jedná o licencované umožnění přístupu k e-knihám, zde jde, jak jsme si již výše vysvětlili, o sdělování díla veřejnosti. Ustanovení o omezení práv autora k počítačovému programu (§ 66 odst. 3 autorského zákona) vztahující se na pronájem a půjčování proto nemůžeme využít. Řešení ale není složité. Pro sdělování děl veřejnosti – elektronické půjčování tak jako tak potřebujeme licenční smlouvu. Před tím, než ji uzavřeme, nechme do ní vložit ustanovení o tom, že licence je uzavírána i pro software (počítačový program), prostřednictvím něhož je obsah zpřístupňován, a také to, že poskytovatel je oprávněn licenci pro software (počítačový program) poskytnout.

Snad nebudu daleko od skutečnosti, když napíši, že ještě před několika lety české knihovny viděly elektronické půjčování jako cosi neurčitě vzdáleného. Netvrdím, že nyní je mají na dosah; nicméně se již rýsují reálné obrysy a knihovny elektronické půjčování vážně zvažují. Opovažují se odhadnout, že pilotní realizace bude věcí pokud ne měsíců, pak jen velmi málo let. Necht je tato nová služba ku prospěchu všem zúčastněným stranám!

(Autorka výše uvedeného textu, který je součástí publikace *Elektronické knihy v českých knihovnách* [ISBN 978-80-210-6000-5], je knihovnice zabývající se problematikou autorského práva v knihovnách. Text není profesionálním právním rozбором.)

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

- Amazon Kindle 4 WiFi. *Heureka!*: Porovnává ceny na internetu [online]. © 2000-2012 [cit. 2012-02-14]. Dostupné z: <http://ctecky-elektronickych-knih.heureka.cz/amazon-kindle-4-wifi/>.
- ČERMÁK, Jiří. *Internet a autorské právo*. 2. aktualizované a rozšířené vyd. Praha: Linde Praha, 2003, 251 s. ISBN 80-720-1423-4.
- INSTITUT UMĚNÍ – DIVADELNÍ ÚSTAV. *E-knihy – právo a praxe*. 2011. Dostupné z: <http://www.culturenet.cz/res/data/014/001575.pdf>.
- MATUŠÍK, Zdeněk. Elektronické knihy v knihovnách z pohledu autorského práva. *Bulletin SKIP* [online]. 2010, č. 1 [cit. 2012-03-14]. ISSN 1213 - 5828. Dostupné z: http://skip.nkp.cz/Bulletin/Bull10_118.htm.
- Občanský zákoník: zákon č. 40/1964 Sb. In: *Sbírka zákonů*. 1964. Dostupné z: http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/696/_s.155/701?=-40/1964.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/29/ES ze dne 22. května 2001 o harmonizaci určitých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti. In: *Úřední věstník Evropské unie*. 2001. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0029:CS:HTML>.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/115/ES ze dne 12. prosince 2006 o právu na pronájem a půjčování a o některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s autorským právem. In: *Úřední věstník Evropské unie*. 2006. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:376:0028:0035:CS:PDF>.
- SRSTKA, Jiří. Autorské právo a elektronické knihy. In: *Autorskepravo.knihovna.cz* [online]. 22. 3. 2011 [cit. 2012-03-01]. Dostupné z: http://autorskepravo.knihovna.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=50&Itemid=18.
- SUDOVÁ, Miroslava. *Autorskepravo.knihovna.cz: Seminář o autorském právu*. Inflow: information journal [online]. 2011, roč. 4, č. 5 [cit. 2012-03-14]. Dostupný z: www.inflow.cz/autorskepravoknihovnac-seminar-o-autorskem-pravu. ISSN 1802-9736.
- ŠEBELOVÁ, Marie. *Autorské právo: zákon, komentáře, vzory a judikatura*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2006, 196 s. ISBN 80-251-1090-7.
- TELEC, Ivo; TŮMA, Pavel. *Autorský zákon: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007. 971 s. ISBN 9788071796084.
- Zákon č. 121/2000 Sb.: autorský zákon. In: *Sbírka zákonů*. 2000. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/zakon/121/2000>.
- Zákon č. 257/2001 Sb.: knihovní zákon. In: *Sbírka zákonů*. 2001. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/zakon/257/2001>.

s ředitelem Jihočeské vědecké knihovny **Mgr. IVO KAREŠEM**
a ředitelem Středočeské vědecké knihovny **Ing. JIŘÍM MIKOU**

Je toho hodně, co mají naše knihovny společné

Do knihoven, ve kterých pracují, nastupovali shodně v druhé polovině devadesátých let, zastávali v nich různé vedoucí pozice a teď – opět téměř ve stejnou dobu – stanuli v jejich čele. Kromě názorů na knihovnický obor, jeho budoucnost a potřeby je poji i přístup k řešení problémů, s nimiž se knihovny dnes a denně potýkají. A také dlouholeté přátelství. Tyto i další společné rysy nás přivedly na myšlenku popovídat si s oběma protagonisty najednou.

→ **Důvěrná znalost organismu instituce, kterou má člověk řídit, může být výhodou, ale také nemusí. Dokážete jak výhody, tak případné nevýhody konkretizovat?**

I. Kareš: Znat dané prostředí je samozřejmě svým způsobem výhodou. Na druhou stranu je opravdu otázka, jestli doba, kterou jsem tady strávil, není příliš dlouhá na to, aby člověk měl určitý odstup, aby se dokázal odstříhnout od zavedených postupů, podívat se na problém jinými očima.

J. Mika: Já to vidím obdobně. Výhoda spočívá hlavně v tom, že je na co navazovat, že nepřicházíte do úplně neznámého prostředí. Existuje řada věcí, které jsem už třeba sám vytvářel. Z tohoto pohledu to výhoda je. Ovšem po tolika letech, co pracuji v kladenské knihovně, se asi stereotypům nelze vyhnout. Dost jsem o tom přemýšlel, když jsem do ředitelské funkce nastupoval. Určitou nevýhodou možná je i to, že jste v kolektivu do jisté míry v nějaké pozici zavedený, a ta pozice se teď změnila. Lidé si musí zvyknout, že fungujete trošičku jinak. Nemyslím si, že by člověk musel najednou vystupovat jiným způsobem, ale jeho role je úplně odlišná.

→ **Co vás nejvíce motivovalo postavit se v této složité ekonomické situaci do čela tak významných kulturních institucí, které to ani v příštích letech nebudou mít jednoduché?**

I. Kareš: U mě rozhodovala především skutečnost, že mi knihovna přirostla k srdci a cítím odpovědnost za to, jakým směrem by se měla vyví-

jet. Takže hlavní motivací byla snaha, aby práce, která byla v knihovně udělána, nepřišla vniveč, aby kontinuálně pokračovala. O tom, že nebyla malá, svědčí i to, že knihovna má opravdu svoje místo ve městě a velice dobré jméno v republice. **J. Mika:** Dost jsem se rozmýšlel, jestli se mám výběrového řízení zúčastnit, protože v souvislostech, které jsou naznačeny v otázce, mi bylo do předu naprosto jasné, že to nebude vůbec lehké. Na druhou stranu to byla výzva dělat zase něco jiného, a jak už jsem říkal, navázat na předchozí práci a dál ji rozvíjet. Já jsem starší než kolega, takže jsem už před nástupem do knihovny vykonával různé činnosti. Umím si tedy představit, že bych pracoval i někde jinde, ale přiznávám, že by se mi z knihovnictví odcházet nechtělo. Mohl bych zůstat na pozici, kterou jsem měl, nebo zastávat jinou, ale stejně tak jsem si dokázal představit i funkci ředitelskou. Když jsem si to tedy srovnal, vyšlo mi, proč to nezkusit zase z této perspektivy?

→ **V jakých oblastech budete navazovat na své předchůdkyně, a v kterých případech chcete jít vlastní cestou?**

J. Mika: V tomto případě to mám asi jednodušší, protože si jdu „svou cestou“ už jistou dobu. Do knihovny jsem nastoupil jako správce knihovního systému. Přesněji šlo o implementaci informačního systému do podmínek knihovny, což se nám s kolegyní snad podařilo. Pak jsem se věnoval rekonstrukci historické budovy knihovny, kde poskytujeme veškeré služby veřejnosti. Tam jsem

realizoval určitou vlastní představu o tom, jak by měla knihovna fungovat. Pak jsme pokračovali přestavbou dalších dvou domů, kde jsou prostory pro knihovníky a odborné činnosti. Na tohle bych tedy chtěl navázat, a z tohoto pohledu se mnoho měnit nebude.

Co se ovšem určitě měnit bude, souvisí s trendy, které přináší doba, například nové typy médií. V této souvislosti jsem si vzpomněl na myšlenku, kterou jsem nedávno zachytil v jednom z esejí Umberta Eca. Píše v něm, že inovace by neměla být v protikladu k tradici. A uvádí to na příkladě s obrem a trpaslíkem. Jestliže chce vidět trpaslík dál než obr (a naším cílem je vidět dál), musí změnit myšlení, nikoli výchozí situaci. To znamená, že pokud obra odstraní a stoupne si místo něj, tak dál neuvidí. On si musí stoupnout na jeho ramena. A to je, myslím, přesně ten příklad, který se hodí na naše knihovny, protože ty jsou dnes zatíženy obrovskými starými fondy – to je pro nás ten obr. A trpaslík – to by mohla být nová média, elektronické knihy, elektronické zdroje. Pokud knihovní fondy zlikvidujeme a nahradíme je novými médií, tak dál neuvidíme. Ale když si stoupneme na ramena toho obra, tak bychom mohli vidět dál... Předpokládáme tedy, že změny budou souviset s tím, co bude doba přinášet, ale bylo by chybou si myslet, že předchodí zahodíme. Snad jsem nějak oklikou odpověděl na vaši otázku.

I. Kareš: Já to cítím podobně. Otázka byla vlastně položena protikladně – v čem navazovat, v čem jít vlastní cestou? Myslím si, že navazovat budu určitě často, v knihovně bylo uděláno hodně práce a dlouhá léta jsem se na ní podílel. Ale od chvíle, kdy jsem převzal post ředitele, budu muset jít vlastní cestou. Takže to spolu souvisí a není to až tak v protikladu...

Výzvy, které před knihovníky dnes stojí, jsou jiné než v nedávné době. Dopadá na ně neradostná ekonomická situace s určitými politickými souvislostmi, musejí se vypořádat se změnami čtenářských návyků, které jsou spíše negativní, s určitým poklesem obecné vzdělanosti a k tomu s novými technologiemi. To všechno jsou skutečnosti, které budou muset knihovny řešit, a bude záležet na tom, jak se s nimi vyrovnají. Může to dopadnout tak, že knihovny budou mít nadále výsadní postavení určitého kulturního a vzdělávacího centra, ale i tak, že se stanou zbytečnými.

→ **Nemalujte čerta na zeď...**

I. Kareš: ...pokud knihovny nezachytí trendy, tak se opravdu mohou dostat do situace určitého reliktu. Já samozřejmě malovat čerta na zeď nechci, do této funkce bych nešel, kdybych si myslel, že to tak dopadne. Ale ta rizika tady jsou.

J. Mika: Budme tím trpaslíkem, co si stoupne na ramena obra... Zkusme využít tradice a pomocí nových technologií, které jsou možná jemnější a nakonec nemusí stát ani tolik peněz, knihovny udržet. Myslím si totiž, že jejich smysl je pořád stejný. Například naše knihovna vznikla v roce 1897 jako lidová, to znamená, že si ji vytvořily lidové spolky z vůle, z potřeby a také z příspěvků svých členů. Pokud dnes budou lidé knihovny potřebovat – kvůli knížkám či jiným typům informačních zdrojů –, tak snad nezaniknou. Jestliže lidé přestanou potřebovat informační zdroje a budou jim bližší buřty, tak přestaňme půjčovat knížky a prodávejme buřty.

I. Kareš: To jsou vlastně zmíněná dvě hlediska: první – historické a archivní – uchování fondů do budoucna, ať už v klasické, či v digitální podobě, a druhé – oslovování současných uživatelů, kterým musíme stále mít co nabídnout. Naše jedinečnost musí být v tom, aby to, co získají od nás, neměli možnost získat jednodušeji, popřípadě levněji jinde. A právě toto moderní technologie přinášejí.

J. Mika: Základní princip se fakticky nemění. Nikdo nemůže mít doma všechny knihy, které by chtěl. A já si myslím, že obdobně to bude i s elektronickými knihami. Pravděpodobně budou tak levné, aby si je mohl každý v jakémkoli množství dovolit, takže zase bude potřeba nějaké instituce, která by je lidem zprostředkovala. Jediná věc, kterou zatím neznáme, je legislativní řešení – jestli se k těmto knihám budou moci knihovny chovat podobně jako k tištěným. Pokud se ovšem do té doby elektronické knihy nerozplynou po internetu a neskončí někde na černém trhu! Pak to budou mít těžké jak nakladatelé, tak knihovny. Ale doufejme, že se východisko najde, a že i knihovny v případě tohoto typu informačních zdrojů budou hrát podobnou roli, jakou mají v případě tištěných knih.

→ **V poslední době se stále častěji objevují v diskusích odborníků upozornění na zranitelnost elektronických médií a na někdy až lehkou**

myslné propadnutí virtuálnímu světu. Považujete to i vy za problém?

I. Kareš: Také o tom přemýšlím, protože riziko toho, že opravdu přijdeme z nějakého důvodu o elektronická data nebo možnost je používat, je veliké. Stačí dlouhý výpadek proudu... Myslím si, že teď žijeme ve fázi okouzlení tím, co všechno elektronická média nabízejí, a neuvědomujeme si rizika, která mohou nastat. Třeba v souvislosti s digitalizací, kdy se hromadně digitalizují všechny možné fondy. Ale jestli je reálná jejich udržitelnost (prakticky, teoreticky jistě je) – tedy ne, co bude za rok, za pět let, ale co bude za padesát let –, to nevím. A nevím také, nakolik budeme schopni s takovými daty pracovat, když dnes náhodou najdeme data na disketě z roku 1997–98, tak ji ani nemáme do čeho v počítači vložit, natož abychom mohli s obsahem nějakým způsobem operovat. To jsou věci, s nimiž je třeba počítat a uvědomit si, že ani elektronizace není všemocná a všespásná.

J. Mika: Můžu zmínit konkrétní příklad: v současnosti v dobrém slova smyslu závidíme kolegům z JVK v Českých Budějovicích, že mají nové serverové vybavení. Naše servery jsou zastaralé, takřka v havarijním stavu, takže nám občas vypadnou. Když se tak stane, nedokážeme knížku nejenom půjčit, ale nedokážeme ji bez automatizovaného knihovního systému ani najít. Pokud vypadne proud nebo přestanou fungovat servery, nemáme jiné východisko než knihovnu zavřít. Můžeme přijímat vrácené knihy či půjčovat z volného výběru, ale to je tak asi všechno.

→ **Jaké jsou vaše priority v řízení knihovny a jaké změny především v personální a organizační struktuře připravujete?**

I. Kareš: Určité organizační změny proběhnou a samozřejmě i personální – to s tím souvisí. Základní bude, že oddělení informačních technologií se stane v budoucnu samostatným odborem, a to zejména v souvislosti s připraveným projektem digitalizace. Můžeme předpokládat, že pod nás v brzkém budoucnu spadne provoz digitalizační linky, která bude v rámci projektu Jihočeského kraje vybudována, a následovat bude zajištění zmiňované digitalizace. To je asi největší organizační změna, s níž počítáme. Některé změny a přesuny proběhnou i ve službách, regionálních funkcích a systémovém knihovnictví.

→ **S propouštěním zaměstnanců nepočítáte?**

I. Kareš: Pokud se podaří udržet služby na stávající úrovni, ve stávajícím rozsahu a pokud příspěvek, který budeme dostávat od Jihočeského kraje, zůstane ve stejné výši, tak v téhle chvíli se snižováním počtu zaměstnanců nepočítáme. Samozřejmě, že máme i dlouhodobější plány a takovým příštím cílem, ke kterému bych rád směřoval, je vybudování nové knihovny. To by potom určitým způsobem mohlo znamenat změnu v organizaci služeb i v počtech zaměstnanců. Ale to je zatím ještě ve hvězdách, proto nechci předjímat.

J. Mika: My jsme zatím udělali jednu malou organizační změnu. Když jsem nastoupil do nové funkce a odešla paní ředitelka Kádnerová, tak jsme nepřijali nikoho nového jako mého nástupce. Práci, kterou jsem vykonával, převzala kolegyně, která už v knihovně pracovala, a uspořené místo bychom chtěli využít pro funkci, kterou pracovně nazýváme „pracovník pro vztahy s veřejností“. Myslím si, že takový člověk v naší knihovně chybí, protože činnosti, které by měl vykonávat – například zajišťovat nejrůznější kulturní akce, starat se o obsah webových stránek, spolupracovat s médií –, byly rozptýleny mezi knihovníky z různých oddělení, a těm to ubíralo čas na jejich vlastní práci.

Jinak bych o personálních záležitostech teď nechtěl mluvit, protože jsme ve fázi, kdy se tvoří rozpočet kraje a vůbec nevíme, jak na tom s finančními prostředky v letošním roce budeme. Informace, které se k nám zatím dostávají, nejsou optimistické.

I. Kareš: Rád bych v souvislosti řečeného také doplnil, že i já předpokládám vznik pracovního místa s podobným zaměřením – jednak směrem k PR knihovny a jednak bych rád zastřešil řešení projektů. Tedy vytvoření pozice „projektového manažera“, protože si myslím, že tato práce je u nás dost roztříštěná jak z hlediska vyhledávání projektů, tak potom jejich administrace.

J. Mika: Myslím si, že organizační změny se v knihovnách našeho typu prováděly hlavně v době, kdy se automatizovaly procesy, protože automatizace má zpětnou vazbu na organizační činnosti. Nezdá se mi, že by se teď situace tolik změnila, aby se to muselo projevit na organizační struktuře. Spíš do ní mohou zasáhnout vnější vlivy a především chybějící finance. Bojím se toho, abych teď už nebyl jen pasivním divákem,

který sleduje, jak se na to či ono nedostává peněz, a na vlastní představy musí rezignovat.

I. Kareš: Taky jsem o tom přemýšlel. Ano, máme před sebou nějakou představu rozvoje, ale jestli se nakonec naše práce nesmrskne na to, abychom udrželi alespoň to, čeho už bylo dosaženo...

→ **Jak budete čelit ekonomickému tlaku ze strany zřizovatelů, jste připraveni jít s nimi v nevyhnutných případech do střetu?**

J. Mika: Člověk musí zvažovat, jestli konflikt něco přinese. Moc tomu nevěřím, spíš si myslím, že jednání je věc určité taktiky. V poslední době poměrně intenzivně komunikuji s novým radním pro kulturu a památkovou péči. Hovořili jsme také o financování regionálních funkcí, které v našem kraji zaznamenalo od roku 2005 velký propad. Snažím se vysvětlit význam RF a ukázat nepříznivý vývoj jejich financování srovnáním s jinými kraji, například zrovna s kolegy z jižních Čech. Problém není v tom, jít s někým do střetu, ale v tom, jestli v odboru kultury budou dostatečné prostředky a jak budou rozděleny.

I. Kareš: U nás jsou zatím návrhy rozpočtu ve výši, která odpovídá roku 2012, uvidíme, jestli bude schválen. Pokud jde o položenou otázku – já si rovněž nemyslím, že střet v této pozici pomůže. Záleží samozřejmě na tom, co se pod tím slovem myslí, ale spíše bych se snažil zvolit dobrou taktiku. Protože obecně, pokud dojde ke střetu, tak to instituci zcela jistě nepomůže. A asi bychom měli nadřadit zájmy instituce nad svými vlastními pocity, ale i to do určité míry.

J. Mika: Ještě bych rád k tomu dodal, že očekávám plodnou diskusi, a tady bych navázal na to, co je, a co není střet. Myslím si, že nemá smysl vést příliš velké rozbroje s našimi zřizovateli, protože se jedná spíše o formu dohody, vysvětlování a argumentace. Naopak, co se týče práce v knihovně, tam bych se konfliktům nebránil, ovšem za předpokladu, že to budou spory o věc, nikoli v osobní rovině. Pokud má totiž tak složitý organismus, jakým naše krajské knihovny jsou, zdravě žít a vyvíjet se, diskuse i formou sporů může být podnětná. Docela rád bych se takových různých výměn názorů zúčastňoval, abych věděl, co se v knihovně děje. Myslím si, že to člověka na vedoucí funkci může obohatit a inspirovat při rozhodování.

I. Kareš: Já to mám také tak, nikdy jsem nebyl typem autoritářského šéfa, vždycky jsem preferoval diskusi, aby se – pokud možno – dospělo ke společnému konsensu.

→ **Máte ambici, aby uživatelé vaší knihovny pocítili změny v jejím vedení? Jinými slovy, plánujete rozšíření stávajících služeb nebo služby zcela nové?**

I. Kareš: Zabývám se myšlenkou posunout roli naší knihovny a posílit ji o komunitní prvek. Kromě klasických knihovnických služeb – klasických spíše v uvozovkách, protože i ty se rychle mění – bych chtěl k současné výstavnické tradici přidat i pořádání kulturních akcí minimálně jednou měsíčně. A když to půjde, tak i častěji. V roce 2012 jsme už s tím dokonce začali, obnovili jsme tradici antidiskoték Jiřího Černého a v letošním roce bych si přál, aby se v knihovně začaly konat koncerty, literární akce, besedy. Zkrátka, aby si i další část lidí všimla, že je v Českých Budějovicích knihovna, která nabízí zajímavé kulturní pořady, zajímavé služby. Samozřejmě zcela sobecky tím sleduji citelnější postavení knihovny ve městě, a také, že se třeba někdo z návštěvníků kulturních akcí stane časem i uživatelem knihovnických služeb.

J. Mika: Myslím si, že vaši otázce rozumím ještě i jinak – jestli člověka potěší, když přijde do nové funkce a čtenáři se domohou nějaké nové služby. Mně osobně dělá vždy radost – a podotýkám, že v jakékoli pozici –, když se cokoli drobného uživatelům nebo obecně návštěvníkům knihovny nabídne. Samo sebou určitá ješitnost v člověku je a změny k lepšímu mu ve vedoucí pozici dělají dvojnásobnou radost. Za každým zlepšením však vždy vidím dílo celého kolektivu, a to i proto, že jako bývalý „systémák“ považuji knihovnu za systém s prvky, které na sebe pevně navazují. Ale abych se vrátil k té radosti – teď ji mám z nového biblioboxu, který před knihovnou dlouho chyběl a my ho našim uživatelům můžeme nabídnout.

→ **Můžete zmínit, na jakých projektech obě knihovny spolupracují, v čem jsou si blízké a v čem se liší?**

I. Kareš: Vždy jsem tyto dvě knihovny chápal v podstatě jako „sesterské“. A nejen proto, že jsou obdobně krajské, ale třeba i díky vztahu minulých paní ředitelek. S přihlédnutím k tomu,

že i my s Jiřím máme velice dobrý vztah, jsem s nadsázkou říkal, že by se teď pro změnu mohlo jednat o knihovny „bratrské“. Je ovšem třeba říci, že funkce obou knihoven se maličko liší, a to především tím, že České Budějovice jsou univerzitní město. A také v tom, že my máme stále funkci městské knihovny, tedy kromě té krajské a vědecké.

J. Mika: Máme stejný knihovní systém a možná obdobné problémy. Avšak jeden ze zásadních rozdílů je, že se v Kladně nechystáme stavět novou knihovnu. Myslím si, že uzpůsobené prostory, ve kterých sídlíme, nějakou dobu vydrží, že historická budova knihovně sluší. I když si uvědomuji, že v každé budově, která nebyla stavěna jako knihovna, je knihovnický proces vždy problematictější. Rozhodně však v blízké době stavět novou knihovnu nebudeme. Naopak Českým Budějovicím bych přál, aby se do toho pustily co nejdříve.

Co bych však rád, aby se nám podařilo, a je to také jedna z mých priorit, je stavba skladů. Ovšem ta se nedá udělat bez investic a v této chvíli je ve Středočeském kraji o investiční prostředky nouze. Konceptu skladů tedy připravíme, ale jestli ji dokážeme zrealizovat v dohledné době, to nemohu říct. Myslím si, že by to byla investice velmi záslužná, uspořila by provozní prostředky, protože současné skladové hospodářství je velmi náročné. Ať už proto, že se platí nájemné za některé sklady, že auto objíždí pět externích depozitářů, ale i proto, že to zabírá spoustu lidské práce. Kdyby se tento problém dal

investicemi vyřešit, došlo by k úspoře provozních prostředků, které by se mohly využít jinak.

Pokud bych měl ještě hledat spojitost mezi našimi knihovnami, je potřeba vědět, že jsou to obě krajské knihovny, ale že mají řadu odborných činností, které přesahují i do národní úrovně. Například ve chvíli, kdy bylo zrušeno oddělení článkové bibliografie v Národní knihovně ČR, se krajské knihovny kromě zajišťování regionální bibliografie snaží do jisté míry nahradit i tento výpadek v bibliografii národní. Společný je nám určitě zájem zpřístupňovat regionální informace – v naší knihovně vytváříme například databázi středoevropských osobností, památek a místopisu, která je součástí elektronického katalogu, v případě Českých Budějovic bychom měli zmínit projekt *Kohoutí kříž*...

I. Kareš: Za tu zmínku děkuji, *Kohoutí kříž* je opravdu srdeční záležitost. S kolegou Janem Marešem už 13 let vytváříme elektronickou/webovou knihu (*kohoutikriz.org*), věnovanou šumavské německé literatuře. Právě připravujeme novou rozšířenou verzi a určitě budeme pokračovat. Šumava je velká a pořád je kde brát.

J. Mika: Naopak poněkud specifické pro naši knihovnu je to, že jsme vydavatelem celostátního časopisu *Čtenář*. Je to jedna z činností, které si považujeme, zároveň jsme ale rádi, když se na jeho obsahu podílejí i další knihovny – a to ostatně dokládá i tento rozhovor.

Děkujeme.

LENKA ŠIMKOVÁ, OLGA VAŠKOVÁ

Foto archiv J. Miky a I. Kareše

Mgr. Ivo KAREŠ * 26. 5. 1964 České Budějovice
Absolvent Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích. V letech 1988–1997 učitel (ZŠ, gymnázium, Jihočeská univerzita). Od 1. 2. 1997 nastoupil po konkurzu do Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích do funkce náměstka pro knihovnické služby. V roce 2012 prošel vítězně výběrovým řízením a od 1. 11. 2012 zaujal post ředitele Jihočeské vědecké knihovny. Publikuje články v regionálním a knihovnickém tisku, přispívá do sborníků. Podílí se na projektech vzdělávání knihovníků v jihočeském regionu a zahraniční odborné spolupráci. Autor elektronické verze publikace *Kohoutí kříž* (*kohoutikriz.org*).

Ing. Jiří MIKA * 6. 1. 1954 Kladno

Po studiu na kladenském gymnáziu absolvoval Fakultu stavební ČVUT v Praze, obor ekonomika a řízení se zaměřením na automatizované systémy. Pracoval jako analytik, programátor a středoškolský učitel informatiky v Praze, krátce byl zaměstnán ve výpočetním středisku Poldi v Kladně. V 90. letech jako pracovník Ústavu pro českou literaturu AV ČR spoluvytvářel systém české literární bibliografie. Od roku 1997 pracuje ve Středočeské vědecké knihovně v Kladně, kde kromě správy knihovního systému působil ve funkci vedoucího odboru doplňování a zpracování fondu a od října 2012 je jejím ředitelem. Publikuje články z oblasti knihovnictví a regionální kultury.

Knihy mi přiblížila postavu našeho předchůdce

Jeden z účastníků předchozího rozhovoru se shodou okolností v době jmenování do nové funkce dočkal vydání své knihy zabývající se regionální tematikou. Publikace Jiřího Miky Mezi alembikem a spilkou vyšla v listopadu 2012 a její křest se uskutečnil v bývalém pivovaru v Kladně-Kročehlavech, kde na přelomu 19. a 20. století působila osobnost, jíž je kniha věnována – sládek, spisovatel, vydavatel starých alchymických spisů a muž mnoha dalších zájmů Otakar Zachar. O svůj zážitek z četby se s námi podělil zástupce dnešních majitelů pivovarského areálu, kteří patřili k významným sponzorům vydané publikace.

Teprve nyní jsem si ve svém nabitém programu našel dostatek času a především klidu na knížku *Mezi alembikem a spilkou*. Umožnila mi to moje obchodní cesta do Ostravy. Vzal jsem si knihu s sebou do vlaku s tím, že si ukrátím čas a vyplním přestávky v učení se na zápočet z občanského práva hmotného. Ovšem nakonec vše dopadlo zcela jinak a k učení jsem se vůbec nedostal. Po přelouskání několika prvních stránek mě text knihy zcela pohltil a já ji přečetl, či lépe řečeno zhltal celou. Respektive první půlku jsem přečetl cestou tam a zbytek mi zůstal na zpáteční cestu. Díky bohu, protože v kupé s námi seděly tři ostravské lékařky či zdravotní sestry, jedoucí na jakousi konferenci nebo snad školení do Prahy, a kdybych celou cestu vnímal jejich odborné řeči o antibiotikách, kortikoidech, chemoterapii a antidepresivech, bezpochyby bych na pražském hlavním nádraží vystoupil jako naprosto nemocný člověk.

Každopádně kniha mě uchvátila. Pochopitelně musím přihlédnout k tomu, že je mi celé téma velmi blízké a postava pana Zachara je předmětem mého velkého zájmu, a to nejen v souvislosti s historií našeho bývalého pivovaru. Pro člověka, který nemá k dané tematice alespoň minimální vztah nebo není z Kladna či Kročehlav, je hlavní hrdina asi nepřilíš zajímavou a zcela neznámou postavou. Ovšem domnívám se, že pokud by se takovýmto lidem kniha předložila jako sonda do života zajíma-

vého polozapomenutého všeměla cimrmanovského ražení a především jako historický exkurz do námi idealizované doby přelomu 19. a 20. století, slavila by bezpochyby úspěch. Jazyk a styl, jakým je napsána, jsou velmi příjemné, text je čtivý a pro čtenáře snadno stravitelný. Narazil jsem snad na dvě či tři trošku šroubovanější sousloví, která jsem musel přečíst dvakrát, abych jim porozuměl, ale to mohu přikládat tomu, že moje pozornost byla rozptylována nejen spolecestujícími, ale i faktem, že nám u Pardubic přestalo ve vlaku fungovat topení a my se rázem ocitli v dobytčím vagonu na transsibiřské magistrále cestou do Vladivostoku.

Každopádně děj knihy krásně utíká, před čtenářem defiluje plejáda zajímavých, důležitých či zábavných postav, pasáže poučné (především velmi detailní zpracování Zacharovy publikační, nakladatelské, badatelské a spisovatelské činnosti) střídají pasáže veselé (výstřelky a lapálie Mikoláše Alše), bulvární až skandální (soudní spor s Boženou Kacerovskou, vztah Zacharovy sestry s Jakubem Demlem) a pasáže ryze vážné (úmrtí Mikoláše Alše, válečné období). Čtenář se po pár stránkách sžije s hrdinou knihy, prochází jeho životem, zcela nenásilně nasává historická fakta a informace a propadá kouzlu atmosféry doby před první velkou válkou. Nechal-li jsem se chvílemi zcela pohltit knihou, ocital jsem se tu na sluncem zalitým a životem kypícím pivovarském

dvoře, kde bečváři za pomoci svých prastarých znalostí a svého umu vyrábějí sudy na pivo, na dláždění klapou podkovy pivovarských valachů, podomci štípají dříví a vzduch je cítit sladem, tu zase v přepychovém salonku hotelu U Bílého beránka, kde světoznámá umělkyně Božena Kacerovská v překrásné secesní robě pje nejvybranější městské společnosti, v jejichž řadách nenápadně sedí ve své černé kazajce s bílým motýlkem a s doutníkem v ruce „majitel domu, sládek, spisovatel a alchymista“ Ing. Otakar Zachar. Jindy zase na bouřlivé schůzi rozlícených pivovarníků v pražském Obecním domě či na kolonádě Mariánských Lázní, kde za tónů Straussových valčíků korzuje smetánka a mezi ní opět pan sládek se svými přáteli. Zkrátka, když jsem v samém závěru knihy přečetl větu o úmrtí pana Zachara v pražském sanatoriu, bylo to, jako bych otevřel parte svého přítele.

Snad jedině musím autorovi vytknout. Zcela chápou, že jeho zájem, s ohledem na jeho povolání a záliby, se často soustředil na Zacharovu činnost nakladatelskou, a věnoval jí proto několik obsáhlých pasáží, ale musím říct, že jsem se právě v těchto pasážích téměř po pár řádcích ztratil v záplavě publikací, jejich názvů, jmen

nakladatelů, ilustrátorů, ročníků, tiskáren apod. Ale rovněž chápu, že tak důležitá činnost se nedala pominout ani přejít jednou dvěma větami, takže to prostě musím autorovi odpustit.

Jinak platí vše, co jsem napsal výše. Kniha mi přiblížila postavu našeho předchůdce v pivovaru. Zase více si vážím budovy, jež je nyní naším majetkem, a především její slavné historie a významu. Více si uvědomuji důležitost pana sládky Zachara a doufám, že se nám podaří na jeho činnost alespoň částečně navázat a neudělat mu ostudu. V současné době, inspirovan i dilem, pracovitostí a neskutečně širokým spektrem zájmů pana inženýra, začínám pracovat na projektu, jehož hlavním posláním bude navrátit natrvalo opět kulturu do prostor našeho pivovaru, kam bezpochyby odedávna patří.

Jsem moc rád, že jsme mohli publikaci Jiřího Miky podpořit jako náš první krok k tomu opět propojit pivovar s kulturou a spojit jeho současnost s jeho slavnou minulostí. Děkuji Romanu Hájkovi a Petře Líbové z občanského sdružení Halda za to, že knihu dotvořili a vydali, a grafice Veronice Botové, že jí pomohla dát příjemnou grafickou podobu.

S pozdravem „Dej Bůh štěstí!“
ROBIN TESÁREK, Kročehlavy

JAK NA TO

LENKA NAVRÁTILOVÁ ✉ navratilova@knihovna.policka.org

INFORMAČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ – 3

Osnova a průběh lekce

V prvních dvou člancích o informačním vzdělávání jsme si představili jeho obsah (témata) a cíle a stanovili jsme hodnotící aspekty kvalitní lekce. Významné bylo i vymezení desatera kroků k její tvorbě. Jak konkrétně by mohla a měla lekce informačního vzdělávání vypadat, jaké jsou její části, jaké metody využívat a na co nezapomínat při jejím sestavování i realizaci – to vše je předmětem následujících řádků.

Abychom dosáhli efektivního a systematického informačního vzdělávání v knihovnách, je nutné přistupovat k tvorbě lekcí promyšleně, strukturovaně a zejména jednotně. Nevytvářet je nahodile, jak to zrovna vyjde, ale plnit smysluplnou

a funkční strukturu lekcí. Po výborných zkušenostech a výsledcích je k tomu vhodnou volbou tzv. **třířákový model učení** přejatý ze vzdělávacího programu *Čtením a psaním ke kritickému myšlení* (RWCT¹). V knihovnické komunitě se po-

ODKAZY:

- 1) Reading and Writing to Critical Thinking, www.kritickemysleni.cz.

jem *kritické myšlení* rozšířil zejména díky jeho konkrétním metodám (*čtyřlístek, volné psaní...*). Jejich využívání je ovšem vázáno na celkový přístup k výuce, který je zřejmý právě ze struktury učebních hodin, v našem případě lekce.

Základním rámcem třífázového modelu učení jsou, jak název napovídá, následující tři fáze: **evokace (E), uvědomění si významu (U) a reflexe (R)**. Každá z nich má svůj význam, jenž předurčuje i výběr učebních metod, ať už jsou to metody kritického myšlení, či jiné. Důležitým prvkem, který prostupuje všechny fáze učení, je aktivní zapojení žáků do výuky.

Evokací lekce začíná, cílem knihovníka je při ní zaktivizovat žáka, získat ho pro dané téma a motivovat ho k přemýšlení a vygenerování stávajících znalostí. Žák si samostatně nebo ve skupině (podle vybrané metody) vybavuje to, co o daném tématu ví, nebo si myslí, že ví. Účelem je aktivovat jeho mysl tak, aby si utvořil strukturu² svých dosavadních vědomostí, zkušeností a asociací souvisejících s námětem lekce. Trvalejším úmyslem knihovníka je spojit u žáka předchozí znalosti s novými informacemi, potažmo znalostmi a dovednostmi.

Výstupem evokace je stav, kdy má žák uspořádané vlastní myšlenky a naformulovány oblasti nebo konkrétní otázky, které ho zajímají, a na které následně hledá odpovědi.

V průběhu druhé fáze – **uvědomění si významu** – žák získává a zpracovává nové informace a poznatky prostřednictvím různých metod. Nepostradatelným faktorem je opravdu aktivní zapojení a spolupráce při všech individuálních i skupinových aktivitách, což je náročné zejména pro knihovníka. Udržení zájmu žáka a zároveň jeho smysluplná činnost ovšem přináší výborné výsledky a sami žáci mají z práce radost a uspokojení. V této fázi pracují naplno; s texty, informačními zdroji a také se svými spolužáky. Vedle „tvrdých“ znalostí, které získávají z dokumentů, si osvojují i „měkké“ dovednosti: učí se kooperaci, rozdělení práce ve skupině, naslouchání, respektu k ostatním a také zjišťují, v jakých oblastech jsou silní, a naopak, kde jsou jejich slabé stránky. Důležité je také vést žáky ke zpochybnování ve smyslu hodnocení nových informací – věřit této informaci, potřebuji získat doplňující údaje nebo si

ověřit její pravdivost, je pro mě informace relevantní? Na začátku práce s třífázovým modelem je nutné žáky navádět a pomáhat jim s přístupem k řešení problémů, které spočívá v uvědomění si významu nejen získaných informací, ale také samotného procesu učení a jeho výsledků.

Cílem této fáze je tedy samotné řešení úkolů, daných problémů, získávání informací, jejich hodnocení a usazení do stávajících vědomostí. Knihovník při tom zastupuje roli asistenta, koordinátora a rádce. Výstupem fáze uvědomění si významu je pro žáky splnění zadaných úkolů a schopnost obhájit výsledky práce a vysvětlit postup řešení problémů.

Třetí fází je **reflexe**, která je nejčastěji opomíjena. Jejím cílem je prezentace výsledků, obhajoba postupů i výsledků řešení daných problémů, které byly předmětem práce v předchozí fázi. Tento proces je klíčový pro ukončení učení a zafixování získaných znalostí a dovedností. Během reflexe si žáci sjednotí nové a původní vědomosti a sestaví si výsledný obraz o dané problematice. Výstupem je jejich schopnost vlastními slovy a samostatně formulovat myšlenky, názory i konkrétní výsledky své činnosti a zasadit je do kontextu. Nejde ale pouze o tvrdá fakta a informace, ale také o způsob práce – prostřednictvím diskuse nebo hodnotících metod je vhodné se žáky probrat i cestu k řešení problémů: jak probíhala spolupráce, jestli řešili nějaké neshody nebo konflikty, v jakých rolích se žákům dobře pracovalo apod.

Takto tedy může vypadat základní struktura lekce ve fázích E-U-R. Při jejím vedení je klíčové sledovat průběžnou práci žáků a v začátcích využívání tohoto modelu je směřovat a vysvětlovat jim přístup k úkolům, detailně objasňovat aplikované metody. Žáci sami po absolvování několika lekcí objeví výhody toho, že aktivně pracují sami, budou mít radost ze své práce a osobu knihovníka budou chápat jako průvodce řešením problémů, nikoli jako nadřazenou autoritu, která pasivně předává informace a poznatky.

Přijetí tohoto přístupu k informačnímu vzdělávání s sebou nese i využití kreativních metod práce, které jsou v rámci programu RWCT poměrně rozšířené a u knihovníků oblíbené. Jednotlivé metody se hodí pro různé fáze učebního cyklu. Známymi jsou například: *brainstorming*,

*I.N.S.E.R.T.*³, *klíčová slova, kostka, myšlenková mapa, pětilístek, podvojný deník, řízené čtení, skládkové čtení, volné psaní, vím – chci vědět – dověděl jsem se, zpřeházené věty...* Všechny tyto a řada dalších metod je podrobně popsána a vysvětlena v sérii příruček RWCT, které by každý knihovník věnující se informačnímu vzdělávání měl mít po ruce.⁴ Nepovažují proto za konstruktivní je zde podrobně popisovat a rozebírat.

Pokud při výuce aplikujeme třífázový model učení, neznamená to, že lekce musejí být sestaveny pouze z metod RWCT. Naopak, je vhodné zakomponovat i jiné techniky aktivního vyučování i ty postupy, které máme z dosavadní praxe vyzkoušené: *rychlí špioni, listování, molekuly, asociální abeceda, šeptanda, záložkování* a mnohé další. Před fází evokace bývá také vhodné zařadit krátkou rozevírací aktivitu typu *ledolamky*, která zejména mladším žákům pomůže k klimatickému prostředí knihovny.⁵

Důležité je dobře znát cílovou skupinu žáků, kolektiv, jeho schopnosti a stávající znalosti tak, abychom byli schopni průběh lekce vhodně časově naplánovat. Obecně platí, že je dobré nechat žákům dostatečný čas na plnění jednotlivých úkolů a o této časové dotaci je informovat. Pokud například využíváme metodu skupinového brainstormingu, vysvětlíme jim, jak při něm postupovat (jakási pravidla, která je při první práci s metodou užitečně psát na tabuli) a stanovíme dobu práce například na 15 minut. Skupiny necháme pracovat, průběžně je obcházíme a pomáháme, motivujeme a usměrňujeme jejich činnost. Tři minuty před koncem limitu pak upozorníme na dokončování práce. Stejně tak je důležité věnovat dostatečný prostor prezentaci výsledků po každém úkolu a i na tuto skutečnost žáky upozornit. S vědomím toho, že svoji práci budou prezentovat a předávat spolužákům, děti pracují mnohem svědomitěji a prezentace je oceněním za jejich snahu. Uvědomí si, že úkol neplní jenom z vůle knihovníka, ale s cílem obohatit i ostatní. Samozřejmě se v každém kolektivu najdou jedinci,

kteří neradi mluví před třídou a nejsou si jisti svými vyjadřovacími schopnostmi ani výsledky. I proto je dobré zpočátku volit spíše pracovní skupiny a k prezentacím vyzývat dobrovolníky, ostatní zapojit postupně. Většinou po delší spolupráci s kolektivem i méně komunikativní jedinci pocítí potřebu sdílet své myšlenky a výsledky a sami se začnou aktivně zapojovat.

Práce s modelem E-U-R i kreativní vzdělávací metody jsou jistě efektivnější v případech, že je nastaven **celý koncept spolupráce školy a knihovny a s kolektivem tříd pracuje knihovník v pravidelných intervalech**. Dlouhodobá spolupráce formou alespoň dvou lekcí IV ročně pro třídu přináší výborné výsledky. Z pozice knihovníka máme možnost žáky provést postupně všemi částmi obsahu IV, poznat kolektiv a vytvořit si s ním partnerský vztah. Při dlouhodobé práci s metodami také odpadá část vysvětlování jejich postupů, stačí už jen zmínit, že budeme tvořit *čtyřlístek*, zadat téma a žáci vědí, co mají dělat.

Pokud navazujeme spolupráci se školou úplně od nuly, je užitečné vysvětlit záměry a cíle své práce kolektivu učitelů a začít klidně s jednou třídou, jejíž pedagog projevil zájem. Výsledky kvalitních lekcí IV se rychle rozšíří do celého pedagogického kolegia a zájem o ně poroste. Zajímavé a přínosné bývá i zapojení učitele do průběhu lekce (v případě, že s tím souhlasí), ovšem nikoli z pozice lektora, ale v postavení žáka. Požádat ho, aby plnil úkoly podobně jako žáci, ale samostatně, a to včetně prezentace výsledků práce. Pro žáky to znamená další motivaci, pro učitele porozumění a obohacení, v neposlední řadě se tím také vyvarujeme jeho zásahům (zejména hodnocení) do procesu výuky.

Završením série článků o informačním vzdělávání bude v příštím čísle Čtenáře rozbor modelových lekcí, na kterých si konkretizujeme všechny dosavadní poznatky a fakta. Stále platí i možnost kontaktovat mě na adrese navratilova@knihovna.policka.org, ať už kvůli dotazu, upřesnění nebo oponentuře.

ODKAZY:

- 2) Tato může být **abstraktní** – v mysli žáka –, nebo **konkrétní** – například v podobě psané či kreslené myšlenkové mapy.

ODKAZY:

- 3) Interactive Noting System for Effective Reading and Thinking.
- 4) Čtením a psaním ke kritickému myšlení: Příručka I – VIII. Kritické myšlení, o. s., 2007.
- 5) Inspiraci je možné nalézt v řadě publikací, například:
  - KLEIN, Zamyat M. 100 kreativních metod a her na semináře a workshopy. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. 179 s. ISBN 978-80-247-4023-2.
  - SITNÁ, Dagmar. Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. 150 s. ISBN 978-80-7367-246-1.

Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) – základní informace, využívání databáze a způsoby vyhledávání

Představení databáze

Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy neboli TDKIV je oborová výkladová databáze vysvětlující významy odborných termínů z oblasti knihovnictví, informační vědy a souvisejících vědních disciplín. Je jediným elektronickým terminologickým slovníkem v tomto oboru v České republice. V zahraničí je podobným zdrojem v daném oboru americký ODLIS – Online Dictionary for Library and Information Science.

Databáze TDKIV vznikla v letech 2001 až 2002 v rámci projektu Národní knihovny České republiky (za podpory Ministerstva kultury ČR) a je stále doplňována novými termíny (hesly) a aktualizována. Spravuje ji Knihovnický institut Národní knihovny ČR.

Slouží jako pomůcka pro četbu i vytváření odborných textů a pro zpřesnění komunikace v knihovnické praxi a v celém spektru informačních věd. Je určena především knihovníkům, informačním pracovníkům a dalším odborníkům z oblasti knihovnictví, informační vědy a souvisejících oborů a také studentům jmenovaných oborů i široké odborné veřejnosti.

Databáze obdržela Cenu Infora za rok 2003. Výběr hesel byl vydán tiskem společně s CD-ROM v roce 2006.¹

Obsah databáze

Databáze obsahuje přibližně 4800 zpracovaných odborných termínů, resp. více než 3120 termínů a téměř 1680 ekvivalentů. Tematický záběr databáze je poměrně široký. Zahrnuje termíny z různých oblastí: typologie tištěných

a elektronických dokumentů, doplňování a ochrana knihovních fondů, katalogizace, bibliografie, knihovnické a informační služby, typologie knihoven, informační technologie, internet, databáze, knihověda, informační vzdělávání, nakladatelská činnost a knižtisk, autorské právo a legislativa související s knihovnictvím.

Statistika

Mezi nejhledanější výrazy, které jsou v databázi zpracovány, patří: *akvizice, rešerše, informace, knihovna, bibliografie, dokument, anotace, databáze, abstrakt, tezaurus, informační věda, informační gramotnost.*²

Podle statistiky návštěvnosti webových stránek databáze, vycházející z údajů získaných prostřednictvím služby Google Analytics, se o TDKIV zajímají i v zahraničí, nejvíce na Slovensku, v mnohem menší míře v Německu, Rakousku, Francii a dalších evropských i mimo-evropských zemích, ale zde už zaznamenáváme minimální hodnoty.

Nejvíce je databáze využívána v říjnu, tj. na začátku školního roku, a nejméně v červenci a srpnu. Z toho lze usoudit, že ji používá hodně studentů a vyučujících v oborech knihovnictví a informační věda.³

Popis záznamu

Přístup k databázi je z webových stránek Národní knihovny www.nkp.cz nebo přímo z adresy <http://aleph.nkp.cz/cze/kt.d>. Databáze je zpracovávána v knihovním systému Aleph.

Téměř u všech termínů je uveden jejich anglický překlad a často je možné najít také české

ekvivalenty (to jsou především synonyma, ale také zkratky, akronyma nebo plné znění termínu, termíny přejaté z cizích jazyků nebo domácí tvary, pravopisné dublety).⁴

U každého termínu je vysvětlen význam, jedná se o jeho výklad. Ten zpracovávají odborníci v dané oblasti a schvaluje redakční rada. V dolní části záznamu je vždy uveden autor nebo autoři hesla, popř. další odborníci, kteří se podílejí na jeho zpracování, jako je lektor, redaktor nebo konzultant. Vzhledem k tomu, že v knihovnické terminologii u některých hesel dochází k vývoji, jsou tato aktualizována a upravována se souhlasem autora, popř. autorů. Úpravy jsou zaznamenávány ve formátu zobrazení nazvaném *Heslo s historií*. Autorský výklad je u některých hesel doplněn výkladem převzatým z technické normy.

Pod těmito výklady je vždy uvedena použitá literatura, popř. také citovaná norma, ve zkrácené podobě a ve formě odkazu, jehož prostřednictvím se uživatelé dostanou k celé citaci zdroje. Pokud se publikace nachází ve fondu Knihovny knihovnické literatury, odkaz uživatele dovede k jejímu záznamu v databázi knihovnické literatury známé pod zkratkou KKL, kde si mohou publikaci objednat k vypůjčení. V případě, že zdroj není v KKL, najdou zájemci jeho citaci v tabulce zdrojů použitých v terminologické databázi.

Někdy je ještě k termínu přidána poznámka. Dále zde lze nalézt přímé odkazy na další termíny s blízkým významem. Jedná se o příbuzná pojmenování, která jsou navzájem provázána.

Pokud uživatelé chtějí citovat v odborném textu určitý termín, mohou využít odkazu *Citace*, který se nachází pod záznamem hesla.

Způsoby vyhledávání

Základní vyhledávání

Jedním ze způsobů vyhledávání v databázi TDKIV je základní vyhledávání. Nejvíce lidí (asi 83 %) využívá vyhledávání ve *free-textu*,⁵ které je ve vyhledávacím formuláři nastaveno

jako první. Při něm se zadané slovo nebo slovní spojení vyhledává mezi termíny, ekvivalenty, anglickými ekvivalenty, ve výkladech a v poznámkách. Hledání lze omezit pouze na termíny, ekvivalenty vybráním možnosti *Termín/ekvivalent*.

Databáze nabízí také vyhledávání podle *třídníků* nebo podle *systémového čísla* určitého záznamu. Třídník umožňuje vyhledání termínu v určité tematické oblasti. Jednotlivé třídy či tematické oblasti a jejich označení (např. bibliografie – označení B) jsou dostupné přes odkaz na příslušnou pracovní tabulku v nápovědě pod vyhledávacím formulářem.

Při vyhledávání lze využívat logické spojky AND, OR a NOT. Jejich použití je vysvětleno (i s určitými příklady) v nápovědě. Pokud je třeba, aby zadaná slova byla hned vedle sebe a v daném pořadí, použije se buď označení „Ano“ u otázky „Blížkost slov?“, nebo se příslušné slovní spojení zadá v uvozovkách, např. „informační zdroj“.

V případě vyhledávání hesel obsahujících pouze určitou část slova se zadá tato část s otazníkem nebo hvězdičkou. Např. po zadání výrazu „dokument?“ se vyhledají hesla obsahující slova *dokument, dokumentu, dokumentace, dokumentační, dokumentalistika, dokumentátor, dokumentografický, dokumentový*.

Vyhledané záznamy jsou seřazeny abecedně podle termínů, ale uživatel si je může seřadit také podle anglických označení po kliknutí na *Anglický ekvivalent*.

Prohlížení rejstříků

Jiným možným vyhledáváním je prohlížení rejstříků. Ve srovnání se základním vyhledáváním umožňuje navíc vyhledávání podle příjmení autora, konzultanta či lektora hesla a zdroje výkladu.

Vyhledávání pomocí jazyka CCL

Databáze dále umožňuje využití jazyka CCL (Common Command Language). To je velmi

ODKAZY:

- 1) RESSLER, Miroslav (ed.). *Informační věda a knihovnictví: výkladový slovník české terminologie z oblasti informační vědy a knihovnictví: výběr z hesel v databázi TDKIV*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola chemicko-technologická, 2006. 161 s. ISBN 80-7080-599-4.
- 2) BURSA, Jan ... [et al.] *Projekt Datamining v Terminologické databázi knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2012 [cit. 2012-11-02]. S. 12. Dostupný z [www: http://info.sks.cz/users/ku/PROJEKT/Dokumentace/NK_projekt.pdf](http://info.sks.cz/users/ku/PROJEKT/Dokumentace/NK_projekt.pdf).
- 3) TAMTÉŽ, s. 7.

ODKAZY:

- 4) SCHWARZ, Josef. *Metodický materiál pro zpracování hesel České terminologické databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Schválila redakční rada projektu TDKIV, 2002 [cit. 2012-11-02]. S. 13–14. Dostupný z [www: http://www.nkp.cz/o_knihovnách/Slovník/MM2103vv.doc](http://www.nkp.cz/o_knihovnách/Slovník/MM2103vv.doc).
- 5) BURSA, Jan ... [et al.] *Projekt Datamining v Terminologické databázi knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2012 [cit. 2012-11-02]. S. 11. Dostupný z [www: http://info.sks.cz/users/ku/PROJEKT/Dokumentace/NK_projekt.pdf](http://info.sks.cz/users/ku/PROJEKT/Dokumentace/NK_projekt.pdf).

podobné základnímu vyhledávání, jenom způsob zadání dotazu je odlišný. Je třeba vždy zapsat nejprve zkratku ze seznamu uvedeného pod vyhledávacím formulářem (nezáleží na tom, jestli velkými či malými písmeny), rovnítko a hledaný výraz, např. *wtr=digital*.

Kombinované vyhledávání ve více bázích

Další možností je kombinované vyhledávání ve více bázích najednou, tj. v TDKIV, KZK (Databáze zkratk pro knihovnictví a informační obory) a v KSL, což je jednoduchý glosář, překladový Česko-anglický a anglicko-český slovník knihovnických termínů. Tento způsob vyhledávání se volí prostřednictvím odkazu **Z více bází**. V některých případech umožňuje najít termín ve všech třech databázích, jako např. „dodávání dokumentů“ (zkratka „DDS“).

Obecně databáze TDKIV poskytuje např. synonymum termínu, anglický ekvivalent, výklad termínu, popř. také výklad převzatý z normy. Databáze zkratk nabízí zkratky související s termínem, překlady do jiných jazyků, relevantní instituci, časové údaje, informaci o zemi původu atd. Databáze KSL umožňuje najít pouze anglický překlad termínu.

Vyhledávání pomocí příbuzných termínů

V databázi je možné vyhledávat také tematicky související termíny, tzv. příbuzné termíny, které jsou uloženy ve formě odkazu.

Pracovní databáze

Veřejnosti je přístupná také pracovní verze databáze TDKIV, která obsahuje navíc ve srovnání s „oficiální“ podobou nově zapsané termíny, o jejichž zařazení do „oficiální“ báze ještě nebylo rozhodnuto, termíny zpracované v různých fázích a termíny vyřazené z „oficiální“ báze. Důvodem zveřejnění pracovní báze před několika lety bylo přispět ke zkvalitnění odborné diskuse a získání připomínek a podnětů ze strany zájemců o terminologii. Do této verze je možné se dostat prostřednictvím odkazu **Vstup do pracovní báze**, který je umístěn v databázi vpravo nahoře.

Pracovní databáze nabízí stejně jako ta „oficiální“ **základní vyhledávání, prohlížení rej-**

stříků a vyhledávání pomocí jazyka CCL. Avšak navíc poskytuje **rozšířené vyhledávání** (ve více polích najednou).

Google

Hesla z terminologické databáze lze najít také prostřednictvím internetového vyhledávače Google. Výsledkem hledání je WWW stránka se základními údaji a s přímým odkazem na záznam celého hesla v TDKIV. Často užívané nebo velmi obecné termíny se mohou nacházet mezi vzdálenějšími výsledky hledání, ale některé odborné termíny specifické pouze pro knihovnictví se vyskytují mezi prvními výsledky, např. „náhrada titulní stránky“ nebo „osirelé dílo“.

Návrhy ke zpracování nových a úprav stávajících hesel

Pokud se hledaný termín nenachází v databázi TDKIV ani v její pracovní verzi, lze jej navrhnout ke zpracování prostřednictvím jednoduchého editačního formuláře, který se skrývá pod odkazem **Nový záznam**. Kromě termínu lze navrhnout také český ekvivalent, anglický ekvivalent či výklad.

Návrh může poslat jakýkoli uživatel bez zadávání přihlašovacího hesla. Jediné, co dotyčného identifikuje, je jeho e-mailová adresa, kterou je nutné vyplnit v editačním formuláři. Bez jejího uvedení a poznámky nelze formulář uložit. E-mail autora návrhu používá pouze správce databáze, a to výhradně ke komunikaci s odesílatelem. Po odeslání formuláře se návrh zobrazí správci databáze (a to pouze jemu, nikoli veřejnosti!) a ten jej posoudí a podle vhodnosti buď zpracuje, nebo zamítne, pokud se navrhovaný termín nehodí do databáze TDKIV z hlediska dané metody.

Kromě návrhů nových lze zasílat také připomínky k již uloženým termínům prostřednictvím podobného formuláře, který je dostupný přes odkaz **Editovat záznam**, a to pouze při zobrazení určitého hesla, ke kterému chce uživatel připomínky psát.

Až po zpracování nového hesla nebo připomínky a schválení redakční radou se změny zobrazí veřejnosti. Návrhy termínů ani poznámky k dosavadním se nepovažují za díla ve smyslu autorského zákona.

Elektronická konference Terminologie a webové stránky TDKIV

Návrhy nebo připomínky mohou posílat všichni uživatelé databáze TDKIV. K odborné diskusi je však určena elektronická konference **Terminologie**, která umožňuje svým členům diskutovat o problematice termínů z oborů knihovnictví a informační vědy, posílat si navzájem oznámení o vzdělávacích akcích z oblasti terminologie a lingvistiky se zaměřením na knihovnictví a informační vědu nebo informace o terminologických databázích v daných oborech apod. Do konference mohou přispívat

pouze její členové. Přihlášení je možné z odkazu <https://andrea.vc.cvut.cz/cgi-bin/mailman/listinfo/terminologie>. Příspěvky do konference lze zasílat na adresu terminologie@cvut.cz.

Podrobné informace o TDKIV jsou uvedeny na webových stránkách dostupných z http://www.nkp.cz/o_knihovnách/Slovník/index.htm. Jsou dosažitelné také prostřednictvím odkazu **Informace o bázi** přímo z jejího uživatelského rozhraní.

JAROSLAVA HAVLOVA

jaroslava.havlova@nkp.cz

Text článku vychází z přednášky přednesené na semináři **České databáze (nejen v knihovnách)**. Prezentace ze semináře je dostupná z http://www.svkos.cz/data/xinha/sdru/2012/Havlova_2.pdf.

Z TAJEMSTVÍ...

Knihovny Národního muzea

Poklady z depozitářů bez cenzury

Oddělení knižní kultury Knihovny Národního muzea uchovává cennou sbírku knižních ilustrací, čítající více než 15 000 sbírkových předmětů. Soubor obsahuje originální ilustrace, studie k nim, makety knih, návrhy obálek či nakladatelských značek. Mezi zajímavosti, jichž ve fondech Knihovny Národního muzea najdeme opravdu mnoho, patří tvorba ilustrátora Zdeňka Mázla (*1934). Výtvarník opakovaně obohacuje muzejní sbírky svým rozsáhlým ilustračním dílem.

Koncem 60. let 20. století vytvořil Zdeněk Mázla cyklus černobílých dřevorytů ke knize Eduarda Petišky *Čtení o hradech*. Knihu vydal Albatros v roce 1971, tedy v době nastupující tzv. normalizace, kdy vydávání knih, novin a časopisů opět podléhalo tiskovému dohledu státních a stranických orgánů. Ten byl organizován tak, že vlastně nešlo o oficiální cenzuru, nýbrž o tlak na předběžnou autocenzuru tvůrců a odpovědných vedoucích pracovníků vydavatelství. Tomu samozřejmě podléhaly i ilustrace jako součást vydávaného díla. Na naší ukázce ilustrace ke kapitole *Kalich* musely zmizet některé „nevhodné“ detaily – symboly nad postavami, příliš akcentující husity v roli vrahů a katolíky v roli obětí, i ironizující nápis *Jménem Páně*. V Mázlově podání se nelíbil ani text dokreslující ilustraci ke kapitole *O slavných činech hradních pánů a znacích* a byl celý odstraněn. (Obě ukázky naleznete na třetí straně obálky tohoto čísla.) O retuších údajně požádal dokonce raději již přímo sám autor textu Eduard Petiška. V nezměněné podobě nicméně zůstaly původní autorské dřevorytové desky, ze kterých byly originální ilustrace (grafické listy) tištěny – k retuši došlo až při výrobě kovových knihtiskových štočků pro tisk reprodukcí. Při listování knihou a porovnávání s originály, uloženými ve sbírkách Knihovny Národního muzea, najdeme mnoho míst, kde byly ilustrace upraveny. Některé ilustrace pak byly před vydáním vyřazeny úplně. Zajímavé však je, že Zdeněk Mázla v roce 1975 nabídl Národnímu muzeu soubor ilustrací v podobě bez cenzurních zásahů a muzeum jej tehdy skutečně koupilo. Nechtěné symboly a nápisy zřejmě zůstaly nepovšimnuty, a je tedy humorným paradoxem, že původní ilustrace se nakonec dostaly ještě během hluboké totality do sbírek významné státní instituce. Ilustrační soubor je důležitým dokladem atmosféry minulé doby.

Fond ilustrací Zdeňka Mázla, který obsahuje téměř dva tisíce položek, tvoří jen malý zlomek sbírky ilustrací v oddělení knižní kultury Knihovny Národního muzea. Cenné jsou mimo jiné nepoužité ilustrace, které se do knih nedostaly, nebo přípravný materiál výtvarníků, jako jsou makety knih a skici, dokumentující pracovní postupy ilustrátorů či grafických úpravců. Ilustrace jsou postupně digitalizovány; práce Zdeňka Mázla i dalších ilustrátorů je možné prohlížet on-line na portálu eSbírky (www.esbirky.cz).

VERONIKA BOTOVÁ, Oddělení knižní kultury Knihovny Národního muzea

MARKETING V KNIHOVNÁCH ANEBO UMÍME DÁT O SOBĚ VĚDĚT? – 1

Postřehy z výzkumu a praxe

„Na světě je pouze jedna věc horší než to, když se o vás mluví,
a to, když se o vás nemluví.“
OSCAR WILDE

Úvodem

Marketing je efektivní vztah mezi knihovnou, uživatelem a veřejností. Název tohoto příspěvku v sobě zahrnuje mimo jiné také následující otázky: *Potřebují knihovny, které produkují služby zdarma a jsou nevýdělečné, marketing? Mají konkurenci? Mají s ní bojovat? Potřebují se zviditelnovat, když na světě není snad nikdo, kdo by nevěděl, co je knihovna?* Knihovna je značka sama o sobě, existuje už od 7 st. před n. l. – Aššurbanipalova knihovna v Ninive. *Propagují se knihovny dostatečně? Skutečně všichni vědí, jaké služby uživatelům nabízejí? Z kvalitativní sondy, kterou jsme realizovali v roce 2012, vyplynulo, že studenti knihovnictví i samotní knihovníci se domnívají, že propagace knihoven je velmi slabá a že veřejnost o knihovnách téměř nic neví.*

Dále vycházíme zejména ze známých tvrzení: Marketing není módním trendem, ale nutností pro přežití knihoven. Ústně šířená pověst je jedním z nejmocnějších marketingových nástrojů. Stále platí, že nejlepší marketing dělají samotní uživatelé. Musíme rozumět uživateli stejně jako nabízeným službám. To nejsou jen fráze z knih a klišé, ale skutečnosti, které budou rozhodovat o budoucnosti knihoven. Knihovny budou existovat do té doby, dokud je budou lidé potřebovat ke svému životu. Bez uživatelů zahynou.

V České republice je zhruba 5400 veřejných knihoven, v nichž je z deseti milionů obyvatel registrováno pouze 14 % uživatelů. Dlouhodobě sledujeme spíše mírný pokles. Je otázkou, proč registrovaných uživatelů nepřibývá. Jedná se o více okolností, jako je nevyhovující provozní doba, nedostatek nových knih – slabá nabídka, čtení dnes není jedinou zábavou a možností, jak získat

informace atd. Knihovny mají konkurenci a vědí, že se musejí změnit, aby obstály. Marketing není jen reklama, ale umění řídit knihovny tak, aby byly žádané a úspěšné.

Příspěvek se zabývá **propagací**, jedním ze čtyř „P“ marketingového mixu. Kvalitní propagace může oslovit uživatele a sdělit mu ve zkratce, proč knihovnu potřebuje a proč se bez její služby neobejde. Knihovny dělají užasně věci, nabízejí užitečné služby, ale veřejnost o nich mnoho neví. Společnost je neustále zahlcována médií a reklamou, mnohdy už ji nevnímáme, a nebo nesnášíme. O to těžší je proniknout do podvědomí lidí, nenudit je, ale zaujmout, přilákat jejich pozornost, což je pro knihovny obrovská výzva.

Východiska pro kvalitativní sondu

Philip Kotler uvádí, že „*propagace je tvorba a šíření věrohodných informací, které přilákají zákazníky*“. Propagace je součástí marketingového mixu 4P, který reaguje na potřeby knihovny – *product, price, place, promotion*. Příspěvek představuje nástroje propagace – osobní prodej, reklamu, propagaci prodeje, public relations a propagandu. Propagace je akce zaměřená na ovlivnění veřejnosti poskytováním informací, přesvědčováním nebo zapamatováním si existence služby (def. IFLA). Jak vidí propagaci knihoven knihovníci a studenti knihovnictví?

Studentům a knihovníkům jsme položili dvě anketní otázky: *Propagují se knihovny dostatečně? Jaká forma propagace je pro knihovny nejlepší?* Ptali jsme se studentů knihovnictví na Ústavu bohemistiky a knihovnictví Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě

a dále knihovníků z různých veřejných knihoven v ČR. Odpovědělo celkem sto studentů a třicet knihovníků. Jejich názor dobře vystihuje slogan: „*JEDNOU Z MÁLA STÁLÝCH VĚCÍ V ŽIVOTĚ JE ZMĚNA!*“ Knihovny se musejí změnit, možná právě stojí na pomyslné křižovatce a rozhodují se, kterým směrem kráčet.

„**Nepřežije nejsilnější ani nejinteligentnější, ale nejvíce adaptabilní na změnu!**“ CH. DARWIN

Jaká bude tedy budoucnost knihoven? Jedna z vizí zní: nebudou existovat fyzické knihovny (bude Library 2.0, Library 3.0). Druhá: budou existovat, ale navázány na lokální podmínky. Ve všech evropských i českých dokumentech týkajících se budoucnosti knihovnictví se objevuje pojem *komunita*. Ve světě – v USA, Anglii, Nizozemí ad. – se tento trend rozvíjí už řadu let na základě propracovaného systému. Funkce a úkoly komunitní knihovny chápeme jako naplnění vzdělávacích, informačních, čtenářských, kulturních, zájmových a občanských potřeb všech příslušníků komunity. Má být knihovna jednou z mnoha, nebo zcela unikátní institucí? Domníváme se, že by měla být unikátní. Součástí komunitního centra by měly být knihy v jakékoli podobě. Samotný termín „knihovnictví“ se ukazuje zastaralý, už není tzv. „cool“. Komunitní knihovnictví je něčím novým, zajímavým a pro společnost potřebným. Veřejné knihovny vždy sloužily komunitě a angažovaly se zejména v místní kultuře a potřebě celoživotního učení. Návrat k jejich komunitní roli neznamena nic jiného než definování starých a nových možností, jak přispět ke kvalitnějšímu životu komunit.

Citujeme z odpovědí studentů a knihovníků

Na otázku „*Propagují se knihovny dostatečně?*“ odpověděli všichni respondenti, že NE. V případě dotazu „*Jaká forma propagace je pro knihovny nejlepší?*“ zazněly nejrůznější odpovědi, ze kterých vybíráme podnětné a zajímavé. Odezvy jsme seřadili podle obsahu do jednotlivých tematických celků: *implementace marketingu do stylu řízení knihovny; prezentace osobnosti knihovnicka; transformace knihovny na komunitní centrum; vytvoření příjemného prostředí; inovace služeb; celoživotní učení v knihovně; guerillové*

kampaně; členství; co je psáno, to je dáno. Respondentům se podařilo odpověďmi zasáhnout všechny oblasti nástrojů propagace: osobní prodej, reklamu, propagandu a podporu prodeje.

• Implementace marketingu do stylu řízení knihovny

Marketing musejí dělat v knihovně všichni. Najmout si odborníky, případně jmenovat jednoho člověka pověřeného public relations skutečně nestačí. Marketing není jen reklama, ale způsob, jakým by měli zaměstnanci knihovny uvažovat. Stále je co vylepšovat a inovovat.

Začít by se mělo estetickým a viditelným označením knihovny. Orientační systém vně a uvnitř knihovny o ní mnoho vypovídá, měl by být sofistikovaný, přehledný a srozumitelný.

Vhodné je dále například jmenovat Knihovní radu – zapojit „regionální osobnosti“ (politiky, herce, zpěváky, sportovce ad.) do působení knihovny, jejich fotografie umístit na propagační materiály či web knihovny atd. Pro média jsou zajímaví a jejich kladný postoj ke knihovně může přilákat žádoucí pozornost a nové zájemce o služby.

Důležité je propojit interaktivní, interní a externí marketing. Jak se správně prezentovat vůči klientům, jak správně jednat se zaměstnanci a jak působit na své okolí. Studenti i knihovníci se shodli, že nejdůležitější je kvalitní management, který dokáže zefektivnit činnost knihovny a reagovat tak na stagnující/klesající rozpočet. Jestliže knihovníci promarní své příležitosti, scénu ovládnou obchodníci. Neměli bychom zapomenout na lobbování.

Dovětek

Klíčem k úspěšnému fungování knihoven je kombinace špičkových služeb (pestré nabídky), kvalitního a cíleného marketingu a na ně navazujícího propracovaného fundraisingu. Strategické plánování je nutností, vychází z vymezení a přesné formulace poslání a vypracování externí a interní analýzy prostředí. Externí analýza zjišťuje geografický dosah působení, určuje a zkoumá cílové skupiny a konkurenci. Interní analýza pokrývá lidské zdroje a určuje slabá a silná místa činnosti knihovny. Je nutné si uvědomit, že bez identity nemá marketing a fundraising šanci uspět, jejím vytvářením se musí začít.

• **Prezentace osobnosti knihovníka jako superhrdiny s pavoučími schopnostmi**

Nejlepší propagací knihovny je osobnost knihovníka. Na tom se shodly obě skupiny respondentů. *Knihovník je strážcem brány k poznání* – existuje rozdíl mezi informací a znalostí (R. Iannello). Jeho úkolem je sbírat, třídit, ukládat, distribuovat a vytvářet informace a identifikovat dokument. Pro relevantní informace chodíme za knihovníkem. Média nás pasují do role tradičního knihovníka a respondenti se domnívají, že je nejvyšší čas to změnit.

Knihovník ve službách má ideální příležitost prokázat svou kvalifikovanost a další dovednosti. Měl by vytvářet pozitivní image, být komunikativní (komunikační problémy mohou odradit spoustu uživatelů), budovat dobré vztahy (asistovat uživateli, pochopit jeho požadavek apod.), vytvořit vstřícné prostředí (přátelská, profesionální úroveň atd.) a respektovat kulturní rozdíly (jazyková vybavenost, znaková řeč apod.). Knihovníci nejlépe zvýší prestiž své profese tím, že budou odvádět kvalitní práci.

Většina studentů se domnívá, že lidé o knihovnické práci nic nevědí. Když se jich známi ptají, co studují, většinou se poté diví, že se knihovnictví studuje na vysoké škole. Je žádoucí vymýšlet vtipná loga, slogany – hesla pro propagaci knihovnické práce, např. „*Neptejte se Googlu, zeptejte se knihovníka*“. Knihovník za vás projde bludištěm informačních zdrojů a získá pro vás „správné“ informace ve „správný čas“. Zvláště v očích dětí by se knihovníci měli prezentovat jako superhrdinové s pavoučími schopnostmi (aktivní, dynamičtí, v pohodě, na vrcholu ve využívání technologií atd.).

Jen velmi málo marketingových kampaní se na osobnost knihovníka zaměřuje, téměř žádná. I zde se dá využít tzv. guerilla marketingu – příklad z Valašského Meziříčí, kde si všechny knihovnice oblékly barevná trička, která zdobil na zádech nápis „*Žádná žena není více nežli česká knihovnice*“.

• **Transformace knihovny na komunitní centrum**

Pro kulturní organizace a město je výhodná spolupráce, společné vytváření silné značky. Nabízí se kooperace s obsahově blízkými organizacemi – divadlem, kinem, kulturním domem, galerií, mu-

zeem, archivem, školami, domem dětí a mládeže atd. Je tak možné lépe participovat na grantech či fundraisingových projektech, protože ve spojení je síla.

Knihovna by měla být „obývákem“ města a nabízet prostor, kde se odehrává společenský život komunity. Nejlépe vystihuje budoucnost veřejných knihoven motto architektů veřejné knihovny v Seattlu „*Knihovna se z prostoru ke čtení proměňuje na společenské centrum s mnohaobdobnými kompetencemi*“. Téměř všichni respondenti se shodli, že komunitní knihovny mají velkou šanci uspět i v budoucnu. Je to proces, na který je potřeba se dobře připravit. Nejedná se o změnu, která se dá udělat ze dne na den. Začíná definováním poslání, společnou vizí a končí strategií a určením, kde se nacházíme nyní a kde se chceme nacházet za deset let. Dotazovaní vesměs uváděli, že knihovny takto neuvažují, většinou žijí od rozpočtu k rozpočtu a velké plány si nedělají. Knihovny, které neplánují, plánují svůj konec!

• **Vytvoření příjemného prostředí**

Velmi dobrou propagací je nabízení příjemného, kultivovaného, pohodlného prostředí a přispívání tím k uživatelskému komfortu. Samozřejmostí by mělo být občerstvení (alespoň nápojové automaty), čajovny, kavárny atd. Zvláště v čítárnách či letních čítárnách se dá navodit příjemná atmosféra. Měly by být luxusní. Zvláštní pozornost je třeba věnovat prostorům pro děti a mládež, jejich barevnost, nápaditost a vkusné vybavení přizpůsobit požadavkům malých i větších čtenářů. Mnohdy to nemusí být finančně náročné. Stačí vymalovat, natřít regály, uklidit a zútulnit stávající prostory, koupit různé pohovky, křesla, vystavit jen aktuální fond a rozšířit tak prostory pro klienty. Podívat se na prostory v knihovně očima uživatelů. Většina knihoven si nemůže dovolit pozvat interiérové architektky, ale nabízí se například možnost spolupráce se studenty těchto oborů.

• **Inovace služeb – nejde-li čtenář do knihovny, musí knihovna za ním**

Další knihovny by mohly začít participovat na službě Document Delivery Service (dodávání dokumentů klasickou i elektronickou cestou). Nabízet služby po telefonu, radit, číst pohádky, zajiš-

ťovat referenční služby do mobilních telefonů apod. Rodiče jsou velmi zaměstnaní a jistě by uvítali, kdyby knihovna pomáhala dětem při učení a zpracovávání domácích úkolů. Na Slovensku s tím mají dobré zkušenosti. Knihovny, které takto působí, jsou velmi oblíbené a vyhledávané. V dnešní uspěchané době by jistě i střední generace ocenila moderní knihovnické služby, např. možnost více užívat ke komunikaci e-mail, zdarma dostávat nabídky, pozvánky a další sdělení knihovny. Cílem všech knihoven by měla být digitalizace regionálního a vybraného fondu, digitální knihovna.

• **Celoživotní učení v knihovně**

Odpovídající často deklarovali, že veřejné knihovny jsou „učitelky“ a měly by se věnovat rozvíjení a podpoře informační gramotnosti uživatelů: tzn. pořádat kurzy mediální, informační výchovy ad. – představovat audioknihy, učit zájemce jak si vytvořit film, kvalitní fotografii, jak vyhledávat informace, používat čtečky e-knih apod.

Dále se většina respondentů domnívá, že je nutné vychovat si budoucí klientelu, a proto by se knihovny měly zaměřit na dětské a dospívající čtenáře. Nabízí se příklad z Brna (ale i dalších knihoven), kde Knihovna Jiřího Mahena připravuje dětem a rodičům tematické kufříky. Slogan jejich aktivity zní: „*Využijte kufříky pro společné rodinné čtení, poznávání a zábavu!*“

Městská knihovna v Třinci založila Mklub – klub pro mládež. Klubová činnost se ukazuje jako cesta dobrým směrem. Důležitou roli v propagaci hraje pestrost kroužků a spolků při knihovnách.

S knihovnami se počítá i v případě zmírňování negramotnosti. Knihovny jsou financované z daní lidí a měly by jim co nejlépe sloužit a pomáhat. Měly by odstraňovat sociální nerovnost. Ne všichni umějí pracovat s počítačem a informacemi. Knihovny se v této oblasti musejí spojit s dalšími institucemi, samy moc nezmohou. Je nutné si uvědomit, že do knihoven většinou chodí jen zlomek populace, který má zájem se učit. Většina negramotné veřejnosti si cestu do knihovny nikdy nenajde. Internet není pro knihovny konkurencí, ale velkým pomocníkem, přímo pracovním nástrojem. Je možné ho využít i jako prostředek ke vzdělávání uživatelů, nabízet hodnocení knih, charakteristiky české a světové literatury, připravovat kvízy, křížovky a jiné znalostní testy.

• **Guerillové kampaně**

Začneme příkladem z Hradce Králové, kde využili vyřazený knihovní fond a prostřednictvím těchto knih propagovali knihovnu v akci *Kreativní knihovna*. V doprovodných guerillových kampaních *Knihha černá pasažérka*, *Vezmi si mě*, *Čekám na Tebe* rozmístili knihy na různá veřejná místa ve městě, do tramvají, čekáren apod. Dále studenti imitovali sochy s knihou v ruce v nákupním centru, vysvětlovali zájemcům, co knihovna nabízí, v samotných knihách umístili vizitku knihovny a oslovení občané získali v tento den v knihovně registraci na jeden rok zdarma. Připomeňme aktivity ze Šumperka *Čtenářská štafeta*, *Město čte knihu* – významné osobnosti města čtou knihu na netradičních místech (v kostele, divadle, kině) a knihovníci čtou přímo ve školách atd.

Knihovny se nejlépe propagují prostřednictvím **zážitkových akcí**, jako je například škola hry na bicí, kurzy tance, břišní tance, módní přehlídky, literární zájezdy, kluby deskových her pro všechny generace apod.

Zajímavý byl nápad jedné studentky rozdělit kulturní akce knihovny do dvanácti měsíců, každý by měl svou barvu a žánr – měsíc poezie, dramatu, filmu atd. Aktivity knihovny by jistě byly atraktivní. Oblíbená i v zahraničí jsou nedělní čtení, čtení v ulicích, čtení na pokračování, zážitkové akce spojené s knihou – autogramiády, autorská čtení, „živé“ knihy atd.

Zapojte do hry dobrovolníky! Knihovníci mají omezené časové možnosti, bez dobrovolníků se neobejdou. Ti mohou zejména působit v marketingových kampaních a mohou pomáhat i jinak. Je spousta aktivních seniorů, maminek na rodičovské dovolené, studentů a dlouhodobě nezaměstnaných lidí, kteří chtějí být užiteční a prospět místní komunitě.

Venkovní reklama (billboardy, plakáty v MHD, reklama v kině, nákupním centru), je-li profesionálně vyvedena, je vhodným doplněním propagace knihovny jako celku. Místní rozhlas je rovněž dobrým prostředkem, který se knihovnám nabízí a je zdarma. Lokální televize a rádio, pokud s nimi knihovna udržuje dobré vztahy, také propagaci pomohou.

• **Členství – změna anonymního uživatele na fanouška knihovny**

Například v USA jsou velmi oblíbené náramky,

placky a další předměty, které si klienti kupují, nosí je a dávají tak najevo, že jsou členy fan clubu – knihovny. Můžeme tedy nabízet členství v různých klubech, kroužcích. V případě „Klubu čtenářů“ může členství poskytovat okamžitý přístup ke knižním novinkám, premií je zlevněná registrace, vstupy na akce knihovny zdarma apod.

„Být in“ znamená stát se kupříkladu „zelenou knihovnou“, a přispět tak nejen k lepšímu životnímu prostředí, ale i oslovit nové fanoušky.

Publikujte životní příběhy spjaté s knihovnou. Lidé lační po příbězích, proč jim je nenabídnout, knihovny jsou němými svědky stovky příběhů. *Jak jsem se v knihovně něco naučil, jak jsem se seznámil, našel práci, přítele...* Facebook a další sociální sítě jsou rovněž k získávání nových fanoušků a k oslovení klientů užitečné.

Odměňování klientů za věrnost, rozdávání dárečků v podobě reklamních předmětů, pořádání dnů otevřených dveří, prezentace knihovny na

knižních veletrzích apod. pomohou získat novou klientelu, ale i udržet stávající, což je mnohdy těžší.

• *Co je psáno, to je dáno*

Vydávání novin, informačních a bibliografických letáků, plakátů je velmi dobrý způsob, jak dát o sobě vědět, ale musíme to umět. Můžeme nabízet letáky do schránek či vydat omalovánky pro děti s knihovnickými instrukcemi apod. Méně je ale někdy více. Knihovna, která je samý plakát, ztrácí tzv. šmrnc. Je nutné mít na paměti, že lidé si plakáty prohlížejí, ne čtou. Knihovníci většinou všechno dělají svépomocí, ale v tomto případě by bylo vhodnější oslovit profesionály. Zajímavé je psát na internetu kroniku knihovny, dát prostor „autorům“ z řad čtenářů. Natočme o sobě film, pravidelně chodme na tiskové konference, přátelme se s novináři apod.

Dokončení příště

PRÁVNÍ PORADNA

DOTAZ: JESTLIŽE JAKO VYDAVATEL VYDÁM NEPERIODICKOU PUBLIKACI PODLE ZÁKONA O NEPERIODICKÝCH PUBLIKACÍCH A TUTO PUBLIKACI NEPRODÁVÁM, ALE ŠÍŘÍM JI BEZÚPLATNĚ, JSEM POVINEN ODEVZDAT POVINNÝ VÝTISK? A JSEM POVINEN PODLE § 4 ZÁKONA O NEPERIODICKÝCH PUBLIKACÍCH NABÍDNOUT JEDEN VÝTISK KNIHOVNÁM URČENÝM PŘÍSLUŠNOU VYHLÁŠKOU MINISTERSTVA KULTURY?

ODPOVĚĎ:

Odevzdávání povinného výtisku neperiodických publikací je upraveno v § 3 zákona č. 37/1995 Sb., o neperiodických publikacích, v platném znění. Vydavatel je povinen bezplatně a na svůj náklad odevzdat z každého vydání neperiodické publikace dva povinné výtisky Národní knihovně České republiky, po jednom povinném výtisku Moravské zemské knihovně v Brně a Vědecké knihovně v Olomouci a jeden tzv. regionální povinný výtisk Městské knihovně v Praze, resp. krajské knihovně příslušné podle sídla vydavatele.

Vydavatel nese povinnost odevzdat povinný výtisk bez ohledu na to, zda neperiodickou publikaci šíří bezúplatně nebo (což je samozřejmě častější) za úplat. Zákon nestanoví žádnou výjimku z povinnosti odevzdat povinný výtisk pro případ, že vydavatel distribuuje svoji vydanou publikaci bezúplatně – tedy i v případech, kdy vydavatel publikaci jen rozdává a nikoli prodává, je povinen odevzdat povinné výtisky.

Připomeňme ve stručnosti, jaké jsou základní funkce povinného výtisku. Je to vytvoření maximálně úplné konzervační sbírky národní produkce neperiodických publikací, zajištění maximálně úplné a pohodové bibliografické registrace národní produkce neperiodických publikací a rovněž zajištění univerzální dostupnosti domácí produkce neperiodických publikací. Mají-li být tyto funkce efektivně plněny,

nemůže odevzdávání povinného výtisku záviset na tom, jakým způsobem a v jakém právním režimu, zejména pokud jde o úplatnost či bezplatnost, vydavatel své neperiodické publikace distribuuje.

Paragraf 4 zákona o neperiodických publikacích upravuje tzv. nabídkovou povinnost vydavatele, která svědčí knihovnám vyjmenovaným v § 2 vyhlášky č. 252/1995 Sb. Vydavatel je povinen od každé neperiodické publikace, kterou vydal, písemně nabídnout ke koupi jeden výtisk těmto (celkem 17) knihovnám. Stejně jako u povinného výtisku zde zákon nikterak neváže nabídkovou povinnost vydavatele na způsob, jakým svoji publikaci šíří, zda úplatně nebo bezúplatně. Mohlo by se sice zdát, že nabídková povinnost se týká pouze publikací, které jejich vydavatel prodává, tak tomu však není. Zákon nestanoví, že nabídková povinnost byla vyloučena ve vztahu k publikacím, které vydavatel šíří bezúplatně – naopak zakotvuje nabídkovou povinnost vydavatele ve vztahu „ke každé neperiodické publikaci, kterou vydává“.

Vydavatel je tedy povinen nabídnout knihovnám určeným vyhláškou č. 252/1995 Sb. i výtisk publikace, kterou neprodává, ale šíří bezúplatně. To odpovídá i účelu nabídkové povinnosti, který přímo navazuje na akviziční činnost knihoven: umožnit knihovnám efektivní přístup k produkci neperiodických publikací, aby mohly jednak doplňovat své knihovní fondy, jednak plnit další povinnosti podle knihovního zákona (například poskytovat bibliografické informace a rešerše). Nabídková povinnost podle § 4 zákona o neperiodických publikacích je vlastně vyjádření zájmu státu na zachování kontinuity budování knihovních fondů vybraných knihoven. Popsaný účel by nemohl být efektivně plněn, kdyby vydavatel nesl nabídkovou povinnost pouze tehdy, pokud by svou neperiodickou publikaci prodával, resp. distribuoval za úplatu.

Zákon o neperiodických publikacích výslovně zmiňuje pouze vydavatelovu nabídku ke koupi. Lze však soudit, že publikace, které vydavatel šíří zdarma (bezúplatně), by měl vybraným knihovnám nabídnout rovněž bezúplatně, šlo by tedy vlastně o nabídku daru – o návrh na uzavření darovací smlouvy. Při výkladu § 4 zákona o neperiodických publikacích můžeme totiž využít právní interpretační argument a maiori ad minus (tzv. „od většího ku menšímu“). Tu lze dovodit, že pokud může vydavatel nabídnout neperiodickou publikaci ke koupi a učinit tedy vůči provozovateli knihovny návrh na uzavření kupní smlouvy, může nabídnout publikaci i jako dar neboli učinit vůči provozovateli knihovny návrh na uzavření smlouvy darovací. Z hlediska právního vztahu, který na základě nabídkové povinnosti může vzniknout mezi vydavatelem a provozovatelem knihovny, lze kupní smlouvu (tedy nepřímo i návrh na její uzavření) pokládat za „větší“ nežli smlouvu darovací – co do rozsahu práv a povinností obou smluvních stran. Do hry zde vstupuje i jeden ze základních právních principů, jímž je princip nediskriminace: pokud vydavatel distribuuje svoji neperiodickou publikaci bezúplatně, neměl by ji knihovnám, kterým svědčí nabídková povinnost, nabízet ke koupi – takové jednání by mohlo být posouzeno jako bezdůvodně diskriminační vůči provozovatelům knihoven.

Můžeme tak shrnout, že pokud vydavatel vydá neperiodickou publikaci a šíří ji bezúplatně, je povinen odevzdat povinný výtisk knihovnám podle § 3 odst. 1 zákona o neperiodických publikacích a je také povinen na základě § 4 zákona o neperiodických publikacích nabídnout jeden výtisk knihovnám vyjmenovaným v § 2 vyhlášky č. 252/1995 Sb., přičemž by měl nabídku učinit jako bezúplatnou, tedy jako návrh na uzavření darovací smlouvy, nikoli jako nabídku ke koupi.

Na závěr je vhodné pro úplnost poznamenat, že zákon o neperiodických publikacích (a ani tento příspěvek) se nevztahuje na neperiodické publikace vyjmenované v § 1 odst. 3 zákona o neperiodických publikacích. Nevztahuje se tedy například na propagační materiály politických stran a politických hnutí, občanských sdružení, organizací s mezinárodním prvkem, nadací, církví a náboženských společností. Dále se nevztahuje na rozmnoženiny (publikace), které slouží provozní potřebě při výrobě a obytu výrobků nebo při poskytování služeb (sem patří například propagační katalogy obchodních domů), a na rozmnoženiny, které jsou součástí výrobků (například návod k použití výrobku).

JIŘÍ KLUSOŇ
Ministerstvo kultury ČR

Konference Kniha v(e) 21. století – historický exkurz

V roce 2003 došlo na Filozoficko-přírodovědecké fakultě Slezské univerzity v Opavě k reorganizaci studia knihovnictví. Na Ústavu bohemistiky a knihovnictví (ÚBK) se utvořilo oddělení knihovnictví, které preferovalo tradiční knihovnické disciplíny se zohledněním nových informatických trendů. Oddělení knihovnictví na Ústavu informatiky kladlo větší důraz na vývoj elektronické knihy a jejího technického zázemí.

Nové vedení oddělení knihovnictví ÚBK vytvořilo koncepci pevnějšího propojení knihovnické teorie a praxe, a to prostřednictvím mezinárodních konferencí, knihovnického klubu a Letní knihovnické školy. Konference *Kniha v 21. století* měla být prostorem pro tříbení názorů na současné perspektivy tzv. tradiční knihy a nové formy knihy elektronické. Již během prvních let se ukázalo, že po počátečních radikálních příspěvcích o „jediné možné podobě moderní knihy“ se situace vyvíjí přece jen trochu jinak a že klasická kodexová kniha má a bude mít v knihovně a u čtenářů své místo. Dalším rysem opavské konference bylo propojení problematiky knihovnictví a literatury s vědomím, že literární tvorba je jedním z jejich základů.

Prvních pět setkání se konalo každoročně v prostorách Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě (Masarykova 37) v měsíci únoru. Z původně zamýšleného jednodenního semináře se vyvinula dvoudenní akce na mezinárodní úrovni. Každý rok do Opavy přijížděli knihovníci a literáti z celé České republiky, ze Slovenska a Polska, průměrný počet účastníků se pohyboval kolem sedmdesáti. Od druhého ročníku byla zorganizována také studentská sekce, která dávala možnost studentům Slezské univerzity, aby se aktivně zapojili a získávali cenné zkušenosti pro budoucí praxi. Konference a její doprovodné akce (koncerty, divadelní produkce, klubové debaty) byly příležitostí k navazování nových kontaktů a spolupráce, k upevňování vazeb univerzitního pracoviště

a veřejných i vědeckých knihoven. Jejimi pravidelnými účastníky byli zástupci Národní knihovny v Praze (Mgr. Zlata Houšková a PhDr. Vít Richter) a Slovenské národní knihovny v Martině (Mgr. Igor Zmeták).

Vždy byli přítomni pracovníci vědeckých knihoven v České republice, pravidelně se sem vraceli knihovníci z veřejných knihoven z Moravy i Čech. Ze zahraničních pracovišť přijížděli knihovníci, pedagogové, literáti a vědečtí pracovníci např. z Bratislavy, Banské Bystrice, Prešova, Ružomberka, Trnavy, z Toruně, Čenstochové, Poznaň, Opole, Katovic aj. Zastoupeny zde byly také všechny univerzitní knihovnické katedry z Čech a ze Slovenska (UK Praha, MU Brno, UK Bratislava, PU Prešov ad.).

Od druhého ročníku konference se na její organizaci podílel SKIP Severomoravského a Olomouckého kraje. Z každého setkání byl vydán sborník, z prvního ročníku formou knižní publikace. Předcházela mu elektronická podoba, ve které jsou příspěvky vydávány i v následujících letech (viz <http://www.fpf.slu.cz/ustavy/ustav-bohemistiky-a-knihovnictvi/konference-kniha-v-21-stoleti>). Po jeho prvním obecném názvu (*Kniha v 21. století*) se dalším, stejně jako celé akci, dostalo konkrétnějšího pojmenování, které naplánovali účastníci vždy v závěru při hodnocení proběhlé konference. Například *Kniha a knihovny v estetické a etické výchově* (2005), *Percepce textů, výchova čtenářů – ano, či ne?* (2006), *Klasická kniha vedle jiných informačních zdrojů* (2007), *Knihovna učící se* (2008).

V dalším období, kdy se změnilo vedení oddělení knihovnictví ÚBK FPF SU, a s ním i organizátoři konference, byla dána větší příležitost studentům při její realizaci. Od šestého ročníku byl pozměněn název na *Kniha v 21. století*, a konference se stala součástí učebních plánů oboru Knihovnictví. Nadále je vydáván sborník, v programu byl vyčleněn větší prostor pro problematiku elektronické knihy, ale najdeme zde i tematiku četby a čtenářství

v kontextu současného vzdělávání a společnosti (*Společnost a četba*, 2009) aj.

Opavská knihovnická konference se blíží k dovršení prvního desetiletí. Za tu dobu se stala vyhledávaným místem pro setkávání knihovníků a studentů knihovnictví a vytvořila

v Opavě jednu z příjemných tradic ve vědeckém a společenském životě. Další ročník se neuskuteční v letošním roce, ale je naplánován na rok 2014.

MILADA PÍSKOVÁ

milada.piskova@fpf.slu.cz

ROZHOVOR

s EINAREM MÁREM GUÐMUNDSSONEM,
islandským spisovatelem

„Nemusíte si vymýšlet romány – stačí říct pravdu a nikdo vám nebude věřit...“

Skandinávský dům v Praze na loňském říjnovém festivalu severské kultury *Dny Severu* přivítal zajímavého hosta – nejvýznamnější postavu současné islandské literatury, spisovatele Einara Mára Guðmundssona. Ještě několik dní před tím se s autorem na Islandu setkala Martina Kašparová, místopředsedkyně Skandinávského domu, prostřednictvím kterého vám nabízíme jejich zajímavý rozhovor.

→ Když jsme spolu mluvili naposledy, zmínil jste se, že jste právě dokončil nový román. Jak se jmenuje a co je jeho hlavním tématem?

Dopsal jsem román *Islandští králové* a jak už název napovídá, pojednává o islandských králech. Jenže jak jistě víte, nic takového jako islandští králové neexistuje. Román líčí osudy jedné rodiny ve vesnici, připomínající typickou islandskou rybářskou osadu. To místo jsem si vymyslel a možné je tu úplně všechno. Rodina má příjmení, které není ani trochu islandské (*pozn.: Knudsen*), což znamená, že se jedná o vyšší společenskou třídu. Román vypráví o tom, jak výše postavení vládnou obyčejným lidem. Jak jsou si jisti sami sebou tak, že si ani neuvědomují, co vlastně dělají. Román *Islandští králové* je alegorií nedávné islandské minulosti.

→ Jeho české verze se ale bohužel asi jen tak nedočkáme. Vaše knihy byly přeloženy převážně do severských jazyků nebo němčiny. Když se podíváme na menšinové jazyky, jako je

třeba čeština nebo bulharština, najdeme v nich překlad jediného vašeho románu – *Andělě všehomíra*. Snažíte se nějak aktivně pracovat na tom, aby byly vaše knihy zprostředkovány v jiných jazycích?

S těmi „malými“ jazyky máte pravdu, kromě *Andělů* většinou nic přeložené nebylo. Zájem ze strany tamních nakladatelství ale bohužel není moc veliký. Jinak mě zastupuje nakladatelství Forlagid, které se stará o prodej autorských práv do zahraničí a odvádí při tom skvělou práci. Snaží se moje knihy nabízet zahraničním nakladatelstvím po e-mailu nebo při setkání na knižních veletrzích, jako je například frankfurtský nebo londýnský. No, a protože už jsem na světě nějaký ten pátek, tak mám samozřejmě i svoje kontakty.

→ Nějakou chvíli už to bude – první román vám vyšel v roce 1982 a už pár let před tím jste uveřejnil několik básnických sbírek. Pořád si myslíte, že máte pro koho psát? Tím chci naznačit, že islandské publikum není právě největší...

Pro mě je to určitá forma dialogu. Nebo řeckněme dialektika. Když píšete v mateřském jazyce, můžete se proslavit ve své zemi a následně třeba i jinde díky překladům. Já jsem například vždy pracoval na různých projektech: romány, povídky, básně, filmové scénáře, eseje... Inspiraci čerpám z nejrůznějších zdrojů a literaturu vnímám jako neustálý dialog mezi jednotlivými komunikačními kanály. Islandský knižní trh pro mě představuje základnu, a tak to podle mě má většina islandských autorů fiktivní literatury. I když se naše knihy překládají do mnoha dalších jazyků, nemůžeme žít jenom z toho. Je to potřeba kombinovat, stejně jako různé literární žánry. Já osobně mám hodně silné publikum ve Skandinávii; hlavně v Dánsku, ale taky ve Švédsku a Norsku. Problém je, že píšu rychleji, než to tam stihají vydávat (*směje se*).

→ Rozhodně ale nejsou tak pozadu jako Česká republika...

To ne. Každopádně je moc příjemné, když znáte nějaké slavné spisovatele z určité země, a pak objevíte svoji knížku v tom samém jazyce a ocitnete se hned vedle těch spisovatelů. Pro mě je to jakýsi proces. Jsem rád, když se můžu stát součástí světové literatury. I když moje tvorba je hodně spjatá s domovem a založená na tradici, vypravěčské tradici, která je tolik typická pro Island. Zároveň ale podotýkám, že by naše literatura neexistovala, kdybychom nevedli neustálý dialog s okolním světem. Sám jsem třeba četl literaturu ze všech možných koutů světa; jeden čas mě hodně zajímala poezie z vaší země.

→ Kdo vás oslovil?

Hlavně básníci-surrealisté. Takže se mi líbí přijet do země, o jejíž literatuře něco vím a oni zas na oplátku vědí něco o mně. Na druhou stranu je třeba být pokorný, protože když si vezmete klasiky – těm trvalo zhruba sto let, než se proslavili. Musíte prostě čekat. A já to svoje čekání vyplňuji psaním. Literatura je pro mě velice důležitá. Je mou ideologií, politikou, způsobem, jak se angažovat.

→ Myslíte si, že svým psaním dokážete něco ovlivnit?

Myslím, že ano. Pokud se v literatuře držíte pravdy, skutečně přemýšlíte o tom, co děláte, jste

upřímní a máte rádi svoje postavy, pak vaše tvorba může mít nějaký vliv. Ovšem nemyslím si, že můžete předvídat, jaký konkrétně. Nemůžete říct: Teď napíšu o tomhle, a tak změním támhleto. Ale když následně k nějaké změně dojde, je to jediné dobře. To se třeba stalo v případě *Andělů všehomíra*. Původně jsem jen napsal příběh založený na svých zkušenostech a pocitech, který jsem věnoval svému mladšímu bratrovci. Ten román ale otevřel řadu témat a upozornil na lidi žijící mimo společnost. Takže když se něco takového povede, je to skvělé, ale rozhodně nemůžete napsat knihu a předpovědět v ní, co se stane.

→ Jaké postavení má literatura v moderní islandské společnosti?

Řekl bych, že řešíme podobné problémy jako všude jinde. Znáte to – vztah mladých lidí ke knihám, moderní technologie, internet... Ale domnívám se, a to potvrzují i statistiky, že Islandané čtou hodně. Je to vrozený dar. A hlavně – bez něj bychom my, islandští spisovatelé, neexistovali. Kdyby v naší zemi bylo podobné rozvrstvení společnosti jako v Anglii, dopadlo by to s námi špatně. V Anglii čte jenom vzdělaná vrstva obyvatel. Na Islandu tyhle třídní rozdíly nemáme, alespoň co se týče kultury. To je podle mě nejsilnější složka islandské kultury. A i pro nás, spisovatele, je velmi důležité vědět, že naše knížky čtou všichni bez rozdílu.

→ Vážně si to myslíte?

Ano, a mám to dokonce i potvrzené reakcemi na svoje knihy. Zároveň díky tomu máte přístup k nejrůznějším materiálům. Na druhou stranu může být pro některé islandské spisovatele poměrně těžké prodávat knihy tady na Islandu, hlavně ti mladí se většinou musejí hodně snažit, aby prorazili. Líbí se mi, jak se věci pořád mění – chvíli jste dole a chvíli zase nahoře. Mám rád tenhle neustálý se měnící svět, ve kterém teď žijeme, protože to po spisovatelích vyžaduje, aby se nějakým způsobem zapojili.

→ Z toho, co říkáte, se mi zdá, že inspirace, o čem psát, vám rozhodně nechybí...

To máte naprostou pravdu. Kdybych měl napsat všechno, co mám v plánu, potřeboval bych se dožít tak dvou set let. A neustále přicházejí nové nápady. Kromě toho moc rád spolupracuji na do-

kumentárních pořadech, scénářích a také jsem napsal spoustu textů k písničkářům. Šlo hlavně o rock, zejména ten psychadelický, nebo jazz. Teď mě napadá, že znám jednu skupinu od vás, taky byla taková psychadelická... V osmašedesátém... Plastic Men of Universe nebo tak nějak.

→ Plastic People of the Universe, už zase koncertují...

Přesně ty mám na mysli. Hodně se inspirovali Frankem Zappou. Osobně mám rád spolupráci s hudebníky a filmaři, protože to mé tvorbě dodává jakýsi sociální rozměr. Potom také píšu již zmíněné sociální eseje – to jsou třeba dvě poslední knížky. Přesně to už jsem naznačil: občas nepoznáte rozdíl mezi povídkou a esejem. A jak vždycky říkám, realita je úžasná. Nemusíte si vymýšlet romány, stačí jen říct pravdu a nikdo vám nebude věřit.

→ Někde jsem vás viděla zaškatulkovaného jako představitele magického realismu...

Celá řada mých románů je často charakterizována termínem *magický realismus*. Něco pravdy na tom je – autoři Latinské Ameriky mě hodně inspirovali. Na druhou stranu se spousta z nich inspirovala severskou literaturou, takže ten vztah je vzájemný. A nesmíme zapomenout na islandské ságy, ty jsou rovněž v podobném duchu jako díla magického realismu. Já jsem to ale dovedl ještě o kus dál. Většina Evropanů si totiž myslí, že magický realismus znamená přikrášlovat skutečnost. Víte, jak to myslím: motýlci, spousta ba-

rev a tak podobně. O tom to není. Pro mě je magická skutečnost, ne literatura sama o sobě.

→ Poslední otázka: Pokud byste měl vybrat jednu svoji knihu, která by se měla co nejdříve dočkat překladu, jaká by to byla?

To je pořádně zapeklitá otázka, protože mi samozřejmě záleží na všech mých knihách.

→ Je to jako s vlastními dětmi...

Přesně! Znáte to – některé z dětí mohou být chytřejší než ty ostatní, ale všechny máte stejně ráda. Moc rád bych viděl přeložené svoje úplně první romány, odehrávající se na předměstí Reykjavíku, nebo romány, které vyšly po *Andělech všehomíra*, třeba *Stapy na nebi* nebo *Sny Země*, protože se jedná o skupinu příběhů o tom, jak se islandská společnost proměnila z chudé země v sociální stát. Tyhle romány vypráví o jedincích, kteří musejí spoléhat jen sami na sebe a učit se solidaritě, a objevuje se v nich i můj dědeček, jenž se účastnil španělské občanské války. Popisují ho tam jako dobrého námořníka; ten pak ale přijde o práci. Je to jednak kvůli špatné sociální situaci v zemi, ale hlavně kvůli tomu, že hodně pije. Rodina se pak rozpadne a děti se porůznu rozprchnou po zemi, ale nakonec se všichni setkají ve městě... V historických knížkách představují chudí samostatnou kategorii, jakousi definici, ale já za těmhle kategoriemi vidím lidi a jejich příběhy. Často taky píšu o tom, na co už se dávno zapomělo, a snažím se těm tichým příběhům znovu dodat hlas.

Text a foto **MARTINA KAŠPAROVÁ**
Skandinávský dům, o. s.

INSPO 2013

Celkem 24 přednášek v plénu a třech sekcích zazní na konferenci **INSPO** – Internet a informační systémy pro osoby se specifickými potřebami, jejíž 13. ročník se uskuteční v sobotu **16. března 2013** v Kongresovém centru Praha. Účastníky seznámí s technologickými novinkami usnadňujícími život lidem s různým zdravotním postižením, ale i s důležitou legislativní změnou spočívající v nadcházející povinné transformaci občanských sdružení. Na konferenci budou vyhlášeny také výsledky 9. ročníku literární soutěže *Internet a můj handicap*. Další informace a přihlášky viz <http://www.helpnet.cz/>.

DO ČÍSLA PŘISPĚLI

Veronika Botová – Knihovna Národního muzea, Praha ♣ **PhDr. Libuše Foberová, Ph.D.** – Ústav bohemistiky a knihovnictví, FPF SU v Opavě ♣ **Bc. Jaroslava Havlová, DiS.** – Národní knihovna ČR, Praha ♣ **Mgr. Věra Jurmanová Volemanová** – Městská knihovna Tábor ♣ **Mgr. Jiří Klusoň** – Ministerstvo kultury ČR, Praha ♣ **Martina Kašparová** – Skandinávský dům, o. s., Praha ♣ **Mgr. Lenka Navrátilová** – Městská knihovna Pólička ♣ **doc. PhDr. Milada Písková, CSc.** – Olomouc ♣ **Robin Tesárek** – Kladno

S POHÁDKOU
ZA NEMOCNÝMI DĚTI

Prázdniny jsou dobou, která je až po okraj svých 62 dní naplněna halasnou radostí a rozevlátými pohyby zdravých dětí. Hráje však na tom bývají ty, jež jsou připoutány na nemocniční lůžko. Právě tyto malé pacienty jsme měli na mysli, když jsme se souhlasem vedení i ošetřujícího personálu plánovali čtyři pohádkové besedy v dětské nemocnici v Moravské Třebové. Tato nová forma práce s knihou přináší mnoho poznatků a hlavně čistou radost ze zaujatých a sprátelených dětských tvůřů. Na pohádkové hodinky tohoto druhu se nelze připravovat akademicky. Vždyť nikdy nevíte, jakého věku, stupně chápavosti a hlavně nálady budou zrovna vaši malí posluchači. Proto si musí upravit přinejmenším několik knih, které by obsáhly zájem všech, od nejmenších až po žáky středních škol.

1953, roč. 2, č. 3, str. 301

1950, roč. 2, č. 3, obálka

1955, roč. 7, č. 3, str. 89

S KNIHOU MEZI PACIENTY

Makarovské hnutí v našich nemocnicích, jehož součástí je i práce s knihou, lavinovitě roste. Docent MUDr. Holubec, který poznal dobrodlní makarovského hnutí přímo v Sovětském svazu a u nás je použil po prvé v trebišské nemocnici za spolupráce okresní lidové knihovny, může být dokonale spokojen.

Dobrá akce by se nepodařila, kdyby se pro ni nenadchli sami lékaři, kteří půjčovni službu na každém kroku podporují. Pracovníci vysokomýtské knihovny, na rozdíl od jiných nemocnic, docházejí pravidelně každý týden do nemocnice a sami půjčují. Tato služba se velmi osvědčila, protože půjčování knih provádí zkušený knihov-

1953, roč. 5, č. 11, vnitřní strana obálky

Pisceři občané si nemohou vynachválit letní čítárnu v parku (viz článek ve Čtenáři č. 10)

Na poslední straně obálky je záběr z Krajské lidové knihovny v Gottwaldově

Letní čítárna pisecké okresní lidové knihovny

Z knihoven...

Den pro dětskou knihu 2012 aneb Předvánoční Trnkoviny

První adventní neděli se horažďovický kulturní dům opět proměnil v místo zaslibené knihomolům, knihomolkám a především knihomolčatům. Nebyla to proměna jen tak ledajaká, návštěvníci vstoupili rovnou do tajemné Zahrady, inspirované stejnojmennou knihou Jiřího Trnky, jemuž byla celá akce zasvěcena.

Den pro dětskou knihu odstartovalo vystoupení Cvrčků – ti jsou v zahradách slyšet mnohdy častěji než ptáčky – a zpěv dětí z místní „Zušky“, jenž se tomu slavičímu nejen vyrovná, ale mnohdy ho i překoná. Po potlesku malým zpěvákům a muzikantům přítomné přivítali Mgr. Karel Zrůbek (starosta – jménem města) a herečka Jitka Smutná (jménem múz). Představila také literárně-dramatický seminář *Čest, sláva a bohatství*, který zde v létě spolu s Petrou Braunovou, Tomášem Fejtkem a Městskou knihovnou Horažďovice připravili. Účastníci tohoto semináře pak přišli na pódium zazpívat písničku, kterou sami složili.

Další slavnostní událostí byl křest knihy *Šumavské pohádky* autorů Ondřeje Fibicha a Petra Štěpána. Poté přiletěli dva čápi. Je pravda, že na počátku zimy se už dávno měli vyhřívat někde na jihu nebo tam mít minimálně namířeno, ale nezapomínejme, že tahle „zahrada“ je tak trochu kouzelná. Čápi Eman a Eda provedli hrou for-

mou děti komiksem o Horažďovicích, který díky knihovně nedávno vyšel.

A jak taková Zahrada vypadala? Všude byly k vidění knihy. Velké, malé, tenké, tlusté, pro nejmenší, předškoláky, prvňáčky i ostřílené školáky, sem tam se skrývala i knížka pro dospělé nebo děti, které si navykly vybírat literaturu na poličkách rodičů. Za většinou květin-knih se skrývá spousta tvrdé práce šlechtitelů z řad spisovatelů, ilustrátorů či nakladatelů. Obdivovatelům krásné literatury tu byli k dispozici Petra Braunová, Martina Drijverová, Tomáš Walliant, Ondřej Fibich, Zdeněk Ležák, Vojtěch Otčenášek, víla Pohádka, Petr Štěpán a Miroslava Kuntzmannová a také zástupci nakladatelství Albatros, Anagram, Roman Beránek – Levné knihy, Meander, Mladá fronta, Moon light a Thovt. Pro ty, kterým nedostatek peněz a sebeovládání nedovolil setrvat u stánků s knihami, byly v patře připraveny aktivity v podobě deskových her, ukázky a prodej vánočních dekorací, zdobení perníků, origami, vánoční quilling, háčkování cukroví, paličkování, candy bag aj.

Všechny děti už ale netrpělivě oblékaly bundy a vytahovaly zvonky a rolničky, aby mohly takto vyzbrojené odejít ve zvonkovém průvodu na náměstí k rozsvícení vánočního stromu. Nezbyvalo tedy než oznámit vítěze soutěží vyhlášených knihovnou a dveře do Zahrady uzavřít.

Podobně bylo záhodno poděkovat všem sponzorům, organizátorům i přítomným autorům, že přispěli k tomu, aby tato skvělá akce mohla vůbec proběhnout. Hlavní dík ale patří vedoucí Městské knihovny Horažďovice, paní Lence Šimonové, která, patrně vyzbrojena mačetou, celý rok pečlivě připravovala Zahradu na otevření pro veřejnost. Pod jejím vedením navíc naše knihovna získala 1. místo ve své kategorii v soutěži Městská knihovna roku a získala také Zvláštní ocenění za práci s dětským čtenářem, což považují za výkon hodný obdivu.

Text a foto ANNA KOLÁŘOVÁ

Před 30 lety, 1. 3. 1983, zemřel anglický prozaik **Arthur Koestler** (*1905), autor protitotalitního románu *Tma o polednách*.

Před 125 lety, 3. 3. 1888, se narodil **František Langer** (†1965), český prozaik a dramatik.

Před 110 lety, 3. 3. 1903, zemřel **František Ladislav Rieger** (*1818), český právník a politik, jehož jedenáctisvazkový *Slovník naučný* z let 1860 až 1874 je první českou encyklopedií.

Před 85 lety, 4. 3. 1928, se narodil **Alan Sillitoe** (†2010), anglický prozaik, dramatik a básník, autor románů ze života dělnické třídy *V sobotu večer*, *v neděli ráno* či *Osamělost přespolního běžce*, které byly také úspěšně zfilmovány (první režisérem českého původu Karlem Reiszem).

Před 125 lety, 6. 3. 1888, zemřela americká spisovatelka **Louisa May Alcottová** (*1832), autorka slavného románu *Malé ženy*.

Před 70 lety, 7. 3. 1943, se narodil australský prozaik **Peter Carey**, dvojnásobný držitel Booker Prize za romány *Oskar a Lucinda* a *Pravdivý příběh Neda Kellyho a jeho bandy*; český dále vyšly romány *Daňová inspektorka* a *Parrot a Olivier v Americe*.

Před 130 lety, 9. 3. 1883, se narodil italský básník **Umberto Saba** (†1957).

Před 95 lety, 9. 3. 1918, zemřel **Frank Wedekind** (*1864), německý spisovatel, autor hry *Procitnutí jara* a dvou her s postavou Lulu – *Duch země* a *Pandařina skříňka*, které se staly podkladem nedokončené opery Albana Berga *Lulu*.

Před 225 lety, 10. 3. 1788, se narodil **Joseph von Eichendorff** (†1857), německý romantický spisovatel, autor novely *Ze života darmošlapa*.

Před 180 lety, 10. 3. 1833, se narodil **Pedro Antonio de Alarcón** (†1891), španělský prozaik, autor slavné novely *Třírohý klobouk*.

Před 140 lety, 10. 3. 1873, se narodil **Jakob Wassermann** (†1934), německý a rakouský spisovatel, autor trilogie *Případ Mauricius* či biografického románu *Kryštof Kolumbus – Don Quijote oceánu*.

Před 365 lety, 12. 3. 1648, zemřel **Tirso de Molina** (*1579), španělský dramatik, autor hry *Sevillský svůdce a kamenný host*, která je prvním literárním zpracováním legendy o Donu Juanovi.

Před 150 lety, 12. 3. 1863, se narodil a před 75 lety, **1. 3. 1938**, zemřel **Gabriele D'Annunzio**, italský novoromantický a symbolistický básník, prozaik

a dramatik, který vedl okázalý život dekadentního umělce. Jeho tvorbu významně ovlivnilo přátelství s herečkou Eleonorou Duseovou (1858–1924), světoznámou tragédkou, která vynikala zejména v dílech Ibsena a Maeterlincka. D'Annunzio je autorem např. hymnického díla *Chvála nebes, země a moře* či románů *Rozkoš*, *Triumf smrti*, *Nevinný*, *Oheň* aj. Z her jmenujme např. *Mrtvé město*, *Sen jarního jitra*, *Sen podzimního večera* a *Gioconda*. I přes rozpory s Mussolinim sympatizoval s fašismem, vyslovil se však ostře proti antisemitismu. Jeho romány jsou poplatné své době, jeho poezie je však z velké části stále živá.

Před 105 lety, 12. 3. 1908, zemřel **Edmondo De Amicis** (*1846), italský spisovatel, jehož nejznámějším dílem je kniha pro mládež *Srdce*.

Před 85 lety, 12. 3. 1928, se narodil americký dramatik **Edward Albee**, trojnásobný držitel Pulitzerovy ceny za hry *Křehká rovnováha*, *Pobřeží a Tři velké ženy*, dále autor her *Stalo se v zoo*, *Americký sen*, *Smrt Bessie Smithové*, *Pískoviště*, *Hra o manželství* či *Koza aneb Kdo je Sylvie*; jeho nejslavnější hrou je drama „jeden velké manželské hádky“ *Kdo se bojí Virginie Woolfové*, jejíž slavnou filmovou adaptaci natočil Mike Nichols s Elizabeth Taylorovou a Richardem Burtonem v hlavních rolích.

Před 10 lety, 12. 3. 2003, zemřel americký levicově zaměřený spisovatel **Howard Fast** (*1914), autor románu *Spartacus*, který zfilmoval Stanley Kubrick.

Před 160 lety, 13. 3. 1853, se narodil italský dramatik **Eduardo Scarpetta** (†1925).

Před 130 lety, 14. 3. 1883, zemřel **Karl Marx** (*1818), německý filozof a sociální vědec, spoluautor *Komunistického manifestu* z roku 1848, autor rozsáhlého díla *Kapitál*; jeden z nejvlivnějších myslitelů 19. století, jehož díla a názory hluboce ovlivnily dějinný vývoj i ve 20. století.

Před 100 lety, 14. 3. 1913, se narodil **Dominik Tatarka** (†1989), slovenský prozaik, scenárista, kritik a esejista, první nositel Ceny Jaroslava Seiferta (1986), autor knih *Farská republika*, *První a druhý úder*, *Rozhovory bez konca*, *Démon súhlasu*, *Sám proti noci* aj.

Před 115 lety, 16. 3. 1898, zemřel **Aubrey Beardsley** (*1872), anglický grafik a vynikající ilustrátor, který měl velký vliv na secesi.

Před 105 lety, 17. 3. 1908, se narodil **Boris Polevoj** (†1981), ruský novinář a prozaik, autor románu *Příběh opravdového člověka*, podle něhož napsal operu Sergej Prokofjev; román byl i zfilmován.

Před 460 lety, 18. 3. 1553, zemřel český kronikář **Václav Hájek z Libočan** (*konec 15. stol.), autor beletrizované *Kroniky české*.

Před 245 lety, 18. 3. 1768, zemřel **Laurence Sterne** (*1713), anglický prozaik, který ve svém hlavním díle, románu *Život a názory blahorodého pana Tristrama Shandyho*, předjal postupy modernistů i postmodernistů 20. století.

Před 180 lety, 19. 3. 1833, zemřel **Josef Vlastimil Kamarýt** (*1797), český básník, sběratel národních písní.

Před 80 lety, 19. 3. 1933, se narodil jeden z nejvýznamnějších amerických spisovatelů současnosti **Philip Roth**, nositel Pulitzerovy i Národní knižní ceny a mnoha dalších ocenění, častý kandidát na Nobelovu cenu, autor románů *Ať se děje*, *co se děje*, *Portnoyův komplex*, *Profesor touhy*, *Druhý život*, *Elév*, *Hodina anatomie*, *Pražské orgie*, *Operace Shylock*, *Sabbathovo divadlo*, *Americká idyla*, *Vzala jsem si komunistu*, *Lidská skvrna*, *Umírající zvíře*, *Spiknutí proti Americe*, *Jako každý člověk*, *Duch odchází*, *Pokoření* aj.

Před 185 lety, 20. 3. 1828, se narodil norský dramatik **Henrik Ibsen** (†1906), jedna z největších postav světového divadla a dodnes jeden z nejhranějších dramatiků. Působil také jako divadelní režisér, v letech 1857–1862 byl ředitelem Norského divadla v Oslu. V letech 1864–1891 žil v cizině, hlavně v Itálii a v Německu. Již za svého života byl velmi úspěšným, ač mnohdy kontroverzním autorem; i přes četná očekávání nikdy nezískal Nobelovu cenu za literaturu. Zpočátku psal zejména historické hry (např. *Catilina*, *Bojovníci na Helgelandu* či *Následníci trůnu*), pak následovala filozofická dramata *Brand*, *Císář* a *Galilejský* a zejména *Peer Gynt* (1867), dodnes jedna z nejslavnějších Ibsenových her. Následují realistická společenská dramata znamenající počátek moderny ve skandinávské i evropské dramatice: *Opory společnosti*, *Domeček pro panenky* (u nás také pod názvy *Domov loutek* či *Nora*), *Přízraky* (jinak také *Strašidla*) a *Nepřítel lidu*. V dalších hrách přibývají symbolické prvky: *Divoká kachna*, *Rosmersholm*, *Paní z moře*, *Heda Gablerová*, *Stavitel Solness*, *Eyolfek*, *John Gabriel Borkman* a *Když my mrtví procitneme*, což je poslední Ibsenova hra.

Před 205 lety, 22. 3. 1808, zemřel český vydavatel a národní obrozenec **Václav Matěj Kramerius** (*1753).

Před 75 lety, 22. 3. 1938, se narodila česká prozaička a teoretička výtvarného umění **Věra Linhartová**, žijící od roku 1968 ve Francii, autorka experimentálních próz *Meziprůzkum nejbližší uplynulého*, *Prostor k rozlišení*, *Rozprava o zdvizi*, *Přestořeč* nebo *Dům daleko*; rozsáhlý autorský výběr esejí o českém moderním umění a literatuře, evropském moderním umění a literatuře a o japonském myšlení a kultuře vyšel u nás pod názvem *Soustředné kruhy*.

Před 110 lety, 23. 3. 1903, se narodil **Alejandro Casona** (†1965), španělský dramatik, autor her *Stromy umírají vstoje*, *Inés de Castro* či *Dům se sedmi balkóny*.

Před 55 lety, 25. 3. 1958, se narodil český prozaik **Emil Hakl**, autor próz *O rodičích a dětech*, *O létajících objektech*, *Let čarodějnice*, *Pravidla směšného chování* aj.

Před 105 lety, 26. 3. 1908, se narodila **Betty MacDonaldová** (†1958), americká prozaička, jejíž humorně laděné autobiografické prózy *Vejce a já* a *Co život dal a vzal* objevují stále nové a nové generace čtenářek.

Před 145 lety, 28. 3. 1868, se narodil **Maxim Gorkij** (†1936; vl. jm. Alexej Maximovič Peškov), ruský básník, prozaik a dramatik. Prožil těžké dětství, už od deseti let se musel sám živit a pracovat. Tuto svoji cestu ze spodních společenských vrstev až k vrcholům lidské kultury později popsal v působivé autobiografické trilogii *Dětství*, *Do světa* a *Moje univerzity*. Ač samouk, stal se jedním z nejvdělanějších spisovatelů 20. století. Šíře jeho tvorby, která je v mnoha položkách ovšem poplatná své době a tehdejší ideologii, je obrovská: romány *Foma Gordějev*, *Matka*, *Město Okurov*, *Život Matveje Kožemjakina*, *Podnik Artamonových* či nedokončená románová epopej *Život Klima Samgina*, hry *Měšťáci*, *Na dně*, *Letní hosté*, *Jegar Bulyčov a ti druzí*, *Dostigajev a ti druzí*, *Somov a ti druzí* aj., dále mnoho básní, povídek, zápisků, cestopisů aj.

Před 65 lety, 31. 3. 1948, zemřel **Egon Erwin Kisch** (*1885), německy píšící pražský spisovatel a novinář.

Před 40 lety, 31. 3. 1973, zemřel **Ota Pavel** (*1930), oblíbený český prozaik, autor knih *Smrt krásných srnců* či *Jak jsem potkal ryby*.

V nové rubrice, kterou plánujeme připravovat minimálně každé dva měsíce, chceme upozornit na zajímavé příspěvky z oblasti knihovnictví, knihovnědy, informační vědy a příbuzných oborů publikované v posledním období v neknihovnickém tisku. Budeme rádi, když vás takový přehled zaujme a případně „naviguje“ na celý text článku v uvedeném periodiku, pokud unikl vaší pozornosti.

Centrální portál knihoven

V článku autorka a zároveň koordinátorka tohoto projektu Bohdana Stoklasová informuje o vzniku Centrálního portálu českých knihoven (CPK) – *knihovny.cz*. Tento portál by měl zajišťovat jednotný přístup do systému pro knihovníky i uživatele knihoven. Knihovny, které se budou spolupodílet na portále, budou muset vytipovat důležité zdroje, volit optimální nástroje pro jejich integraci a zpřístupnění, hledat cesty pro sdílení uživatelských entit aj. Do roku 2015 by měl být portál zprovozněn a nasazen do knihoven jevících o něj zájem, do roku 2020 do všech knihoven. CPK je spjat s Koncepcí rozvoje knihoven ČR na léta 2011–2015, zvláště s cílem šest. Formálně CPK zastřešuje **Knihovna Akademie věd**. V současné době je v České republice více než 6000 knihoven poskytujících veřejné služby různé úrovně. Kvalitní a komplexní služby nabízejí především knihovny ve velkých městech. Díky CPK by měli mít i obyvatelé menších obcí možnost dostat se ke službám, které mají v současnosti jen ve vzdálených knihovnách, a to přímo ze svého bydliště. (*Veřejná správa, 2012, č. 23, s. 22*)

Byzantologické poklady moravské a české národní knihovny

Ve dvou českých knihovnách – **Národní knihovně ČR** a **Moravské zemské knihovně** – bylo při bibliografických rešerších objeveno, že se v jejich fondech nachází několik starých tisků napsaných benediktinským učencem Anselmem Maria Bandurim (1675–1743), které se dotýkají aspektů historie byzantské říše. V Moravské zemské knihovně se nacházejí pod signaturou ST4-0171.998,1 a ST4-0171.998,2 dva svazky monumentálního díla *Opera et studio Domni Anselmi Banduri Ragusini, Presbyteri ac Monachi Benedictini e Congregatione Melitensi*. Svazky jsou vyzdobeny mě-

dirytinami, vinětami a mědirytinovými přílohami. Dále zde pod signaturami ST4-0161.534,1 a ST 1-0161.534,2 nalezneme spisy týkající se pozdních římských a byzantských dějin a pozdně římské a byzantské numizmatiky. Výzdoba díla je opět mědirytina. V Národní knihovně se nachází pod signaturou 4G 00286 Banduriho starý tisk v polokožené vazbě s červenou ořízkou. Jde o redici části předchozího autorova díla, jež představuje soupis prací týkajících se římského i byzantského mincovnictví, které byly do té doby ve světě vydány a také soupis autorů zabývajících se numizmatickou problematikou. (*Akademický bulletin, č. 11/2012, s. 24–25*)

Místo zapomení – knihovna

Po únorovém převratu v roce 1948 měly vycházet pouze knihy napomáhající budování socialistické společnosti. Aby tomuto požadavku bylo učiněno zadost, bylo třeba zajistit důkladné prověření všech nově vydaných knih, které byly schvalovány na několika úrovních – uvnitř nakladatelství, na ministerstvu, na ústředním výboru KSČ a v cenzurním úřadě. Opatření se samozřejmě nevztahovala jen na nově vydané knihy, ale na celý literární fond. Dohledem musely tedy projít i knihovny. Cenzura v poválečné české kultuře je spjata s Hlavní správou tiskového dohledu. Vzhledem k tomu, že v Československu existovalo po roce 1948 přibližně 14 500 knihoven, představovalo odstranění „nežádoucí literatury“ náročný úkol. Za něj nesli odpovědnost knihovníci. Centrem literární cenzury na počátku padesátých let se stala Ústřední knihovna hl. města Prahy (dnešní Městská knihovna v Praze). Byli vyčleněni tři pracovníci, kteří měli za úkol vytvořit cenzurní seznam „závadné literatury“. Ten měl sloužit jako metodická pomůcka pro ty, kteří nevěděli, jak s konkrétním titulem naložit. Poté tato „trojice“ v roce 1953 přestoupila na Ministerstvo vnitra,

kde vytvořila „Seznam nepřátelské, závadné, zastaralé a nežádoucí literatury“. Seznam se používal jako vodítko při kontrole nejen v knihovnách, ale i v antikvariátech.

(*Literární noviny, roč. 23, 18. 10. 2012, s. 22–23*)

V Ratíškovcích mají Knihovnu roku 2012

Knihovna v Ratíškovcích na Hodonínsku (www.ratiskovce.knihovna.cz) získala titul Knihovna roku 2012. Tato knihovna prošla velmi zdařilou rekonstrukcí interiéru a je zcela bezbariérová. Je místem setkávání občanů, centrem celoživotního vzdělávání a hlavně výsledkem úspěšné spolupráce vedení obce, knihovnice a vedení základní školy. Součástí knihovny jsou i prostory pro rodinu *Family Point*. Knihovnu vede **Marie Škorpíková**. Pořádají se zde například počítačové kurzy pro seniory, autorská čtení, semináře o problematice v sociální oblasti aj. Zvláštní ocenění a diplom v kategorii Základní knihovna získala **Místní knihovna Ostravice na Frýdecko-Místecku a Obecní knihovna v Košťálově na Semilsku**. Hlavní cenu v kategorii Informační počin pak **Knihovna Jiřího Mahena v Brně**. Městskou knihovnou roku se stala **Knihovna Bedřicha Beneše Buchlovana v Uherském Hradišti**.

(*Moderní obec, 11/2012, další článek o ratíškovské knihovně je v Moderní obci 12/2012*)

Komplexní služby v reálném i digitálním prostoru

PhDr. Vít Richter popisuje, jak by se měla změnit úloha knihoven v digitálním světě. Na tuto situaci reaguje *Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011 až 2015*. Je rozdělena na 21 dílčích priorit, které jsou členěny do pěti bloků. Cílem je, aby měl každý obyvatel České republiky ke službám knihoven přístup. Svůj příspěvek autor rozvrhl do pěti oblastí, ve kterých by mělo dojít ke zlepšení. *Digitalizace knihovních fondů, ochrana a zpřístupnění kulturního dědictví* – novým trendem je masová digitalizace dokumentů vydaných ve 20. a na počátku 21. století. Velkým úkolem je uchování, shromažďování a zpřístupňování digitalizovaných materiálů. *Přístup k informačním zdrojům a službám knihoven* – vybudování Centrálního portálu knihoven, jenž z jednoho místa nabídne kvalitní služby uživatelům. *Podpora vzdělávání a čtenářské gramotnosti* – lze očekávat pokles zájmu

o tradiční půjčování. Knihovny by měly v budoucnu působit jako přirozená informační, kulturní, vzdělávací a komunitní centra. Je třeba, aby došlo ke zkvalitnění a aktualizaci knihovních fondů. *Rovný přístup ke službám knihoven* – knihovny jsou garantem rovného přístupu k informačním zdrojům. Rozsah a kvalita knihovnických služeb má však rozmanitou úroveň. Je nezbytné toto zlepšit. *Kvalita, efektivita a marketing služeb knihoven (VKIS)* – technické, prostorové a finanční zajištění knihoven. Knihovny jsou financovány z veřejných rozpočtů, a proto by se měly snažit o zvýšení efektivnosti vynaložených finančních prostředků. *Rozvoj lidských zdrojů* – dosažení všech cílů koncepce není možné bez kvalifikovaných profesionálů. Důraz je kladen na celoživotní vzdělávání pracovníků knihoven tak, aby zde působili odborně vzdělaní a motivovaní lidé.

(*Veřejný prostor, 24/2012, s. 20–21*)

Zaujměte a sdílejte

Ivana Jungová ve svém článku poukazuje na to, že chodit si pro informace do knihovny není dnes žádnou samozřejmostí. Knihovny se musejí snažit o vytvoření co nejpříjemnějšího prostředí pro své uživatele; z hlediska ergonomie prostoru, označení fondu, pestrosti služeb, ale také jim nabídnout možnost vyjádřit se k tomu, co by si přáli. A to jak formou dotazníků, anket, tak přímým způsobem. Knihovny si také musejí být vědomy, jakému typu uživatelů svoje služby nabízejí, jaký problém jimi hodlají řešit a kdo je bude provádět. Je též užitečné vytvářet o knihovně „dobry obrázek“ a ukázat, že stojí za to v ní pracovat. Knihovny je třeba propagovat, například prostřednictvím sociálních sítí nebo pořádaných akcí (plesů, besed, večírků aj.). Dále by se knihovny měly zaměřit na mobilní technologie. Neklást ovšem důraz pouze na elektronické, ale i referenční služby, spolupráci s katalogem, článkové databáze, elektronické knihy a časopisy aj. Dalším zajímavým tématem je dobrovolnictví v knihovnách. Evropská dobrovolná služba je součástí projektu *Mládež v akci*. Knihovny by také měly svoje zkušenosti uvnitř komunity sdílet s ostatními. Takže zaujměte a sdílejte!

(*Veřejný prostor, 24/2012, s. 10–11*)

DOTAZ: Dávají se v Británii knihy jako vánoční dárek?

ODPOVĚĎ: Na začátku roku 2012 se zdálo, že prodej tištěných knih ve srovnání s předchozími lety klesá, zatímco u e-knih rychle stoupá. V druhé polovině prosince se však tento trend změnil. Po vánočních svátcích se objevila v novinách potěšující zpráva, že počet knih prodaných v předvánočním období byl nejvyšší za poslední tři roky. Zákazníci utratili za knihy více než 75 milionů liber (*Stone P. Printbooks soar to a three year high... Bookseller 28/12/12; Ensar, J. Record booksales over Christmas... Daily Telegraph 29/12/12; Cooke, H. Booksales overtake ebook downloads... Daily Mail 29/12/12*).

Zároveň i nákup digitálních knih a jejich čteček stoupl, například firma Hachette prodala během Vánoc 250 000 e-knih a prodej čteček u firmy John Lewis stoupl o 45 %.

Mezi tištěnými knihami se nejvíce prodávala kuchařka televizního šéfkuchaře Jamese Olivera, které se prodalo více než 140 000 výtisků. Populární byla také autobiografie komičky Mirandy Hartové, která si v roce 2012 získala v televizi oblibu svým manickým humorem. Mám dojem, že obě tyto knihy zajímají především ženy. Zdá se také, že ve výběru dáreků jsou generační rozdíly. Knihy kupují především starší lidé. Od vnučat jsme k Vánocům dostali televizní detektivky na DVD, knihy ne.

Vzpomínám na předvánoční vycházky se synem mé přítelkyně, s nímž jsme spolu každý rok vybírali vánoční dárky. Těšilo nás to a oba jsme se mnohému přiučili. Bylo to ještě v době, kdy mladí lidé rádi četli. Letos, když jsem uvažovala o dárcích pro dvojčata jedné přítelkyně, pro jistotu jsem koupila dvě krabice čokoládových bonbonů, knihy raději nikoli.

S prodejem knih samozřejmě souvisí i počet knihkupectví, kterých bohužel v Británii ubývá. Odhaduje se, že dnes jich je méně než 2000, zatímco v roce 2005 jich bylo 4000. Máme štěstí, že u nás na kopci jsou dvě velice dobrá knihkupectví: jedno pro děti a jedno pro dospělé. Proslýchá se ale, že knihkupectví pro dospělé se bude zmenšovat na polovinu, protože nájem obchodních prostor je příliš drahý.

Mnoho zákazníků dává přednost nákupu prostřednictvím internetu. Firmy, které tuto službu poskytují, si získávají zákazníky nejenom svou výkonností, ale také vysokými slevami. Koncem loňského roku vyhlásily výprodej hned po Vánocích.

Podle jednoho výzkumu nakupují přes internet nejvíce ženy středního věku. Mohu potvrdit, že i když cítím povinnost podporovat místní knihkupectve, je pro mne rychlejší a pohodlnější objednat si knihy na internetu. Zvláště výhodné je to v případě antikvárních knih – místo chození z jednoho antikvariátu do druhého se podívám do databáze *ukbookworld.com*.

Od roku 1932 existuje v Británii systém dárkových poukázek na nákup knih (*www.nationalbooktokens.com*). Poukázky lze koupit v knihkupectvích. Vedle toho u příležitosti každoroční oslavy četby nazvané *World Book Day* (*www.worldbookday.com*) se rozdávají dětem zdarma poukázky v hodnotě jedné knihy, které mohou použít v knihkupectví.

Bude zajímavé, zda se knihy objeví mezi vánočními dárky i o letošních Vánocích. Dá se předpokládat, že nové generace přinesou změnu – pod stromečkem bude možná více DVD a krabic s čokoládovými bonboni.

CO PRO VÁS PŘIPRAVUJEME...

- Co přinese portál Knihovny.cz
- Využití perzistentních identifikátorů
- Trendy v akvizici zahraniční literatury
- Představuje se Knihovna Divadelního ústavu a mnohé další...

V celostátním německém srovnávání knihoven metodou benchmarkingu BIX 2012 získala nejlepší výsledky ve čtyřech kategoriích Univerzitní knihovna v Drážďanech. Obdobných výsledků dosáhly ještě další tři specializované knihovny z Německa. V Drážďanech si velmi cení především předního místa v kategorii dostupnosti médií a také skutečnosti, že fyzické návštěvy knihovny i v dnešní virtuální době narůstají. Knihovna, která se již pátým rokem účastní srovnávání činnosti, je velmi pyšná na získaný certifikát. Pracovníci drážďanské knihovny se v průběhu času poučili ze svých slabých stránek a management knihovny nyní mohl poděkovat všem za dobře odvedenou práci, která přinesla výsledky. Rok 2011 byl v Drážďanech ve znamení mnoha projektů a iniciativ, které vedly zejména ke zlepšení technického vybavení knihovny. To pomohlo primárně studentům ke zlepšení studijních podmínek v knihovně, a ta se tak pro ně stala významným komunitním centrem s kreditem na celé univerzitě.

(*Das Magazin der Bibliotheken in Sachsen, Jg. 5, Nr. 3/September 2012, str. 201*)

Norské knihovny by se rády více zviditelnily před veřejností nejen na lokální, ale i na celonárodní úrovni. Norská knihovnická asociace podporuje vznik národního loga shodného pro všechny veřejné knihovny, ale Národní knihovna v potřebnost jednotného loga nevěří. Národní knihovna i Norská knihovnická asociace se přesto dohodly, že veřejné knihovny by měly mít společný marketingový program a jednotné úsilí o vytvoření knihovnické značky. Zatímco diskuse v Norsku o sjednocených marketingových kampaních knihoven pomalu pokračuje, v širším kontextu skandinávských zemí to není nic nového. O jednotné logo veřejných knihoven se snaží také ve Finsku (Městská knihovna v Helsinkách) i ve Švédsku.

(*Scandinavian Public Library Quarterly – Vol. 45, No. 3/2012, s. 24*)

V současnosti je člověk více než kdykoli předtím vystaven stresu. Stres se definuje jako jakákoli změna, na kterou si člověk musí zvyknout. Existuje mnoho možností, jak s tímto nepříjemným fenoménem bojovat. Můžeme si zacvičit, jít relaxovat do přírody, do kina, divadla, na koncert, můžeme dělat věci, které máme rádi, můžeme také sáhnout po za-

jímavé knize. To, že čtení pomáhá odbourávat stres, zjistili i vědci z anglického Sussexu. Výsledky jejich průzkumu ukázaly, že ten, kdo denně čte, trpí mnohem méně nervozitou a stresem než ten, kdo tuto zálibu neprovozuje každý den. Je to způsoben tím, že při čtení se náš mozek soustředí na obsah a je tak vtáhnutý do děje, což způsobuje uvolňování napětí srdce a svalů. Dobrá kniha funguje rychleji a lépe než šálek oblíbeného čaje, hudba nebo procházka. Čtení už po šesti minutách omezí hladinu stresu o 68 %, hudba to dokáže o 61 %, šálek horkého nápoje o 54 % a procházka o 42 %. Ne nadarmo se říká – „Kniha nejlepší přítel člověka“.

(*Bibliotheca Universitatis – Ročník 8, číslo 1/2012/2013, s. 25*)

Bavorská státní knihovna nedávno digitalizovala svoji atraktivní sbírku čínských rukopisů (<http://ostasien.digitale-sammlungen.de>). Díla z této kolekce vznikla v období od 7. do 18. století v Číně. Sběrka je jednou z nejdůležitějších pokladů mimo území Číny a v současné době obsahuje 3000 rukopisů a přes 230 000 tištěných knih. Mezi nejceněnější exponáty jsou řazeny rukopisy dynastie Song (960–1279) a Juan (1279–1368) a více než 100 rukopisů z dynastie Ming (1368–1644). Všechny digitalizované dokumenty jsou přesně popsány a zpřístupněny v elektronické podobě na webu Státní bavorské knihovny. V budoucnu budou digitalizovány ještě japonské a korejské rukopisy z fondů této knihovny.

(*Bibliotheks Magazin – No. 3/2012, s. 83–84*)

Indická vláda podporuje záchranu kulturního dědictví, které má hodnotu pro lidi na celém světě. Iniciativy se zaměřují také na digitalizaci a restaurování starých indických rukopisů. Vzácné knihy jsou rozesety po celé zemi, ale také v zahraničních knihovnách, akademických institucích, muzeích, kláštřích i v soukromých sbírkách. Indická vláda v roce 2011 zřídila Národní komisi pro rukopisy s cílem zmapování tohoto kulturního dědictví, jeho zdokumentování a zpřístupnění současným i budoucím generacím. Rukopisy jsou psány na palmových listech, ručním papíře, březové kůře a dalších látkách, které vyžadují specializovanou péči. Na jejich záchranu byl založen projekt, který financuje Indira Gandhi National Centre for the Arts.

(*IFLA Journal – Volume 38, No. 4, s. 289–297*)

Úplný přehled novinek najdete na adrese

http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php?page=09_Okn/Prirustky.htm

KNIHOVNICTVÍ

Teorie. Řízení a organizace

ALLAN, David. A nation of readers : the lending library in Georgian England. [Národ čtenářů. Půjčovny knih v georgiánské Anglii [18. a 19. stol.]] London: British Library, 2008. xiii, 281 s. : il., tabulky.

ISBN 978-0-7123-4967-3 *Kdb 38.987*

CIECHORSKI, Jan. Ustawa o bibliotekach – komentarz. [Zákon o knihovnách – komentář.] Warszawa : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, 2012. 193 s. : tabulky. Propozycje i materiály, 85.

ISBN 978-83-61464-93-8 *Kib 39.385*

Desáté výročí založení Asociace knihoven vysokých škol ČR. Praha: Asociace knihoven vysokých škol ČR, 2012. [54] s. : il. *Kp 9.508/B*

Jahrbuch der Deutschen Bibliotheken. Band 64, 2011/2012 / herausgegeben vom Verein Deutscher Bibliothekare. [Ročenka německých knihoven. Sv. 64, 2011/2012.] Wiesbaden: Harrassowitz, 2011. 582 s.

ISBN 978-3-447-06505-4 *Kc 39.244*

TELLA, Adeyinka, Abdulwahab O. ISSA. Library and information science in developing countries : contemporary issues. [Knihovna a informační věda v rozvojových zemích. Současné problémy.] Hershey: IGI Global, 2012. xxvii, 364 s. : il., tabulky.

ISBN 978-1-61350-335-5 *Kfe 39.236*

UMSTÄTTER, Walther. Lehrbuch des Bibliotheksmanagements. [Učebnice knihovnického managementu.] Stuttgart: Hiersemann, 2011. xvi, 257 s. : il., grafy.

ISBN 978-3-7772-1100-8 *Kf 39.241*

Automatizace knihovnické a informační činnosti

LINCKELS, Serge, Christoph MEINEL. E-librarian service : user-friendly semantic search in digital libraries. [Elektronické knihovní služby. Uživatelský příjemný sémantický vyhledávání v digitálních knihovnách.] Berlin: Springer, 2011. xv, 212 s. : il., grafy, tabulky.

ISBN 978-3-642-17742-2 *Sdg 39.226*

WHITE, Martin Scott. The intranet management handbook. [Příručka řízení intranetu.] London: Facet, 2011. 233 s. : grafy, tabulky.

ISBN 978-1-85604-734-0 *Acb 39.282*

www.knihovna.cz : tvořte, inovujte, sdílejte, ... / Kabinet informačních studií a knihovnictví MU. Brno: Masarykova univerzita v Brně, [2012?] 1 soubor (8 letáků) : il. *Sdg 9.503/B*

Sítě knihoven

MESSNER, Patricia A., Brenda S. COPELAND. School library management : just the basics. [Řízení školní knihovny. Základy.] Santa Barbara: Libraries Unlimited, 2012. ix, 120 s. : il., fot.

ISBN 978-1-59884-834-2 *Tf 39.174*

PRENTICE, Ann E. Public libraries in the 21st century. [Veřejné knihovny v 21. století.] Santa Barbara: Libraries Unlimited, 2011. viii, 222 s. : grafy. Library and information science text series.

ISBN 978-1-59158-854-2 *Tě 39.263*

INFORMATIKA

BRUCKNER, Tomáš et al. Tvorba informačních systémů : principy, metodiky, architektury. Praha: Grada, 2012. 357 s. : il., grafy, tabulky. Management v informační společnosti.

ISBN 978-80-247-4153-6 *If 39.197*

DUFF, Alistair. A normative theory of the information society. [Normativní teorie informační společnosti.] New York: Routledge, 2012. ix, 157 s. Routledge research in information technology and society, 13.

ISBN 978-0-415-95571-3 *Id 38.356*

MUSÍLEK, Michal. Kapitoly z dějin informatiky. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011. 193 s. : il., portréty, faksim.

ISBN 978-80-7435-129-7 *Zd 39.156*

VYMĚTAL, Jan. Informační zdroje v odborné literatuře. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 433 s. : il., tabulky.

ISBN 978-80-7357-520-5 *Oaa 39.270*

WELLER, Toni, ed. Information history in the modern Word : histories of the information age. [Dějiny informací v moderním světě. Dějiny informačního věku.] Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2011. 211 s. : il., grafy.

ISBN 978-0-230-23737-7 *Ifb 39.283*

KNIHOVĚDA

CLEMENS, Raymon, Timothy GRAHAM. Introduction to manuscript studies. [Úvod do studia rukopisů.] Ithaca: Cornell University Press, 2007. xvi, 301 s. : il., tabulky.

ISBN 978-0-8014-8708-8 *Xaa 39.234*

Magnesia Litera 2012 : nejlepší české knihy roku. Praha: PP production, 2012. 36 s. : il.

Xa 9.451/B

Z TAJEMSTVÍ KNIHOVNY NÁRODNÍHO MUZEA

ručnice a pušky, z kterých Žižkovi bojovníci vystřelují velké kamenné koule.

„Ale hrad odolává a dělá čest svému jménu. Je tvrdý jako kost. Mnohokrát prý zasedl Žižka k obědu u kamenného stolu v údolí, mnohokrát ulehl k odpočinku pod skálou, den se střídá s nocí a noc se dnem a vítězství se vzdalovalo.“

Po řadě dní musil Žižka údolí opustit, nemohl si dovolit dlouhé obléhání. Povinnost ho volala jina.

Na cestě od hradu Kostí se prý Žižka ohlédl po mocné hranaté věži a ulevil si slovy:

„Kost patří psu!“

V přístích stoletích, kdy se pravda o Žižkových taženích smísila s výmysly a pohádkami, vykládalo se o každém hradu, který stál neporušený, že ho Žižka dobýval, a nedobyl, a o každém hradu, který ležel v troskách, že ho zničil Žižka.

V jižních Čechách nedaleko Otavy stával mohutný hrad, který pro Jana Žižku chystal krutý osud. Ten hrad měl jméno Rábi. Šla o něm pověst, že je nedobytný, a proto sem uložili z okolních kostelů a panských sídel všechno, co bylo drahoenné. Hrad Rábi se podobal ořechu s tvrdou skořápkou a bohatým jádrem. Ale skořápka i jádro patřily Žižkovým nepřítelům.

Jednoho jarního dne jako by dubnový vítr přivál Žižkovy houfy i před hrad Rábi. Podle svého zvyku nezdržoval se Žižka dlouhým obléháním a udeřil neobyčejně prudce na první pás hradeb. Obránci nečekali tak prudký útok a ustoupili. Cepy husitů je pronásledovaly a tisíce je z jednoho nádroví do druhého. Boj pokračoval v dýmu a za praskotu plaménů. Husitům se podařilo zapálit část hradu. Konečně nebylo zdi, za kterou by bylo možno ustoupit. Hrad Rábi byl v moci Jana Žižky.

Tu vynesli husité poklad z hradu, všechna

163

projížděl branou, volali Milánští na strážného, aby přel prozaz, kterým se v bráně vytrahovala a spouštěla těžká kovaná mříž. Strážný bez váhání tal a mříž se zřítla těsně za Ješkoviými zády a její hřebec přel vpůl Ješkova koně. Ješek šťastně přežil pád svého koně, pobral kořist na ramena a vrátil se do českého ležení pěšky.

O Ješkově činu vyprávěl štit pánů z Pardubic, kterým český král jejich předka odměnil. Na štitě byla namalována v červeném poli půlka stříbrného koně se zlatou uzdou. Znak pak přejala města Pardubice a Hlinsko, bývalá dědictví toho rodu českých pánů.

Město Milán bylo světoznámým obležením a tam, kde vzplanul boj, byli Češi vzorem udatnosti. A jako ostří meče je spojeno s jílcem, tak byla česká statečnost spojena s rytířskou velkomyšlností. I obrátili se Milánští na českého krále Vladislava, aby pro ně dosáhl míru a císařské milosti.

A když se Milánští poddali císaři Fridrichu Barbarosovi a císař jim udělil milost, byl mír stvrzen slavnými bohoslubami v císařově stanu. Byl to stan neobyčejně veliký a podivuhodně vypracovaný, dar anglického krále.

Zde, při slavnostní bohoslubě, ozdobil císař hlavu českého krále královskou korunou před očima německých a italských velmožů. To učinil, aby veřejně projevil svoje uznání za vzácné služby v boji proti Milánskému, i na znamení slavy k hrdinství českých bojovníků. Král Vladislav byl pak obdarován císařskými dary. Mezi nimi byl prý podle pověsti i nový český znak. Bílý dvoouocasý lev se zlatou

korunkou na hlavě v červeném poli.

91

SVĚT KNIHY PRAHA 2013

16.–19. května

19. MEZINÁRODNÍ KNIŽNÍ VELETRH
A LITERÁRNÍ FESTIVAL

čestný host
[SLOVENSKO

téma

[Rozmanité cesty poezie
[Čteme jedním dechem aneb
Když se řekne bestseller
[Blogger spisovatelem,
spisovatel blogerem

DEN PRO ODBORNOU VEŘEJNOST čtvrtek 16. 5. 2013
ON-LINE REGISTRACE NA www.svetknihy.cz

REGISTRACE ODBORNÉHO NÁVŠTĚVNÍKA

permanentní vstupenka s bonusy

nakladatel	překladatel	distributor
knihovník	pedagog	vědecký pracovník
spisovatel	polygraf	informační
knihkupec	literární agent	pracovník

UZÁVĚRKA PŘIHLÁŠEK: 31. 3. 2013